

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра маркетингу, обліку, оподаткування та публічного управління

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної (магістерської) роботи
за спеціальністю 071 – «Облік і оподаткування»

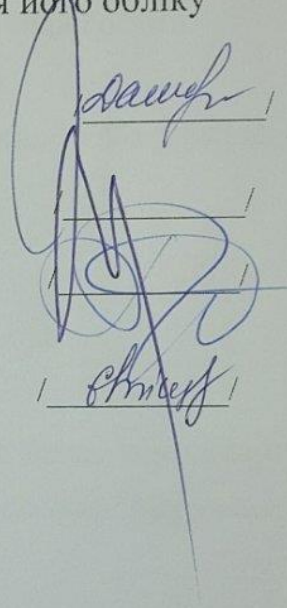
на тему: Елементи податку на доходи фізичних осіб: проблеми
адміністрування та напрями удосконалення його обліку

Виконала: студентка групи ОП-24м Данильченко Ю.В.

Керівник д.е.н. професор Іщенко М.І.

Нормоконтрол д.е.н., професор Брадул О.М.

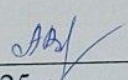
Завідувачка кафедри д.е.н., професор Міщук Є.В.

Криворізький національний університет
 Факультет економіки та управління бізнесом
 Кафедра маркетингу, обліку, оподаткування та публічного управління
 Другий (магістерський) рівень
 Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
 Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри МООПУ
 канд. екон. наук, доцент Адамовська В.С.

 «30» червня 2025 р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну (магістерську) роботу здобувача вищої освіти

ДАНИЛЬЧЕНКО Юлії Володимирівні

1. Тема роботи: Елементи податку на доходи фізичних осіб: проблеми адміністрування та напрями удосконалення його обліку
 керівник роботи д.е.н. професор Іщенко М.І

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджено наказом по КНУ від «30» червня 2025 року № 431 с

2. Строк подання студентом роботи: 15 грудня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи: фінансова звітність, накази, а також нормативно-правова база, що регламентує порядок обліку та оподаткування, підручники, навчальні посібники, монографії, наукові статті тощо.

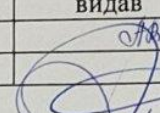
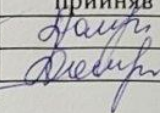
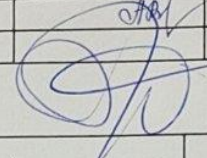
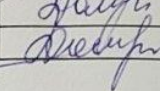
4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити:

1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ПДФО НА ПАТ «АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ»

5. Перелік графічного матеріалу 15 таблиць, 18 рисунків.

6. Консультанти розділів роботи

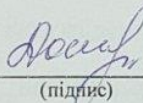
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	к.е.н., доцент Адамовська В.С.		
Розділ 2	д.е.н., професор Брадул О.М.		

7. Календарний план:

№ з/п	Етапи роботи	Термін виконання	Позначка про виконання
1	Співбесіда зі здобувачем вищої освіти за тематикою роботи, видача переліку рекомендованої нормативної, інструктивної бази та учбової літератури	27.06.2025	виконано
2	Збір матеріалів до кваліфікаційної (магістерської) роботи	27.06.2025-21.07.2025	виконано
3	Групування та аналіз зібраного матеріалу, уточнення завдань кваліфікаційної (магістерської) роботи	22.07.2025-15.08.2025	виконано
4	Підготовка I розділу кваліфікаційної (магістерської) роботи та подання його керівнику	18.08.2025-30.09.2025	виконано
5	Підготовка II розділу кваліфікаційної (магістерської) роботи та подання його керівнику	01.10.2025-21.11.2025	виконано
6	Підготовка вступної частини	24.11.2025	виконано
7	Перевірка роботи керівником та доопрацювання роботи	01.12.2025	виконано
8	Отримання відгуку керівника	12.12.2025	виконано
9	Попередній захист роботи	15.12.2025	виконано
10	Захист роботи в ЕК	19.12.2025	виконано

Дата видачі завдання «30» червня 2025 р.

Здобувач вищої освіти

 (підпис)
Данильченко Ю.В.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

д.е.н. професор Іщенко М.І

ЗМІСТ

	стор.
ЗАВДАННЯ НА РОБОТУ	2
РЕФЕРАТ	4
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ	5
ВСТУП	6
1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	8
1.1 Економічна сутність, призначення та роль ПДФО в системі оподаткування	8
1.2 Елементи податку на доходи фізичних осіб та їх адміністрування згідно ПКУ	17
1.3 Проблеми адміністрування ПДФО в умовах реформування податкової системи України	31
2 МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ПДФО НА ПАТ «АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ»	39
2.1 Загальна характеристика ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та його облікової політики	39
2.2 Аналіз основних економічних показників діяльності підприємства	44
2.3 Організація бухгалтерського обліку податку на доходи фізичних осіб на підприємстві	61
2.4 Оцінка ефективності адміністрування ПДФО на ПАТ АМКР	74
2.5 Шляхи удосконалення обліку та адміністрування ПДФО на підприємстві	75
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84
ДОДАТКИ	89

Міністерство освіти і науки України
Криворізький національний університет
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра маркетингу, обліку, оподаткування та публічного управління

РЕФЕРАТ

на кваліфікаційну (магістерську) роботу на тему:
«Елементи податку на доходи фізичних осіб: проблеми адміністрування та
напрями удосконалення його обліку»

89 сторінка, 15 таблиць, 18 рисунків, 47 джерел, 9 додатків

Метою дослідження є аналіз організації обліку та адміністрування ПДФО на підприємстві ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», виявлення проблем та формування пропозицій щодо його удосконалення в умовах сучасної податкової політики та воєнного стану.

Об'єкт дослідження – процес адміністрування податку на доходи фізичних осіб на підприємстві .

Предмет дослідження – організаційні, інформаційні та правові засади ведення обліку ПДФО та особливості його адміністрування на підприємстві.

Методи дослідження: у роботі застосовано системний підхід, аналіз і синтез, індукцію та дедукцію, метод порівняльного аналізу, інституційний та структурно-функціональний підходи, графічні й табличні методи візуалізації даних, а також методи економіко-статистичного аналізу.

Результати дослідження: Запропоновано комплекс заходів для удосконалення обліку й адміністрування ПДФО, серед яких: впровадження прогресивної шкали оподаткування, запровадження єдиної електронної бази доходів, оптимізація податкових пільг, цифровізація звітності та посилення контролю за неформальними доходами. Практичні результати цієї роботи можуть бути використані як у внутрішньому плануванні підприємства, так і в процесі розробки державної податкової стратегії.

Ключові слова: адміністрування, дохід, заробітна плата, звітність, оподаткування, облік, податок на доходи фізичних осіб, податкові пільги, цифровізація.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ,
СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

1. АМКР – АрселорМіттал Кривий Ріг;
2. грн. – гривні;
3. див. – дивіться;
4. дод. – додаток;
5. ЗУ – Закон України;
6. КМУ – Кабінет Міністрів України;
7. млн. – мільйон;
8. МСБО – міжнародні стандарти бухгалтерського обліку;
9. МСФЗ – міжнародні стандарти фінансової звітності ;
10. НП(С)БО – Національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку;
11. п. – пункт;
12. п.п. – підпункт;
13. ПКУ – Податковий кодекс України;
14. ПАТ – публічне акціонерне товариство;
15. ПДФО – податок на доходи фізичних осіб;
16. р. – рік;
17. рис. – рисунок;
18. ст. – стаття;
19. табл. – таблиця;

ВСТУП

Ефективне адміністрування податків, зокрема податку на доходи фізичних осіб, є визначальним чинником стабільності бюджетної системи держави та передумовою забезпечення соціальної справедливості в умовах ринкової економіки. ПДФО становить основу надходжень місцевих бюджетів і забезпечує реалізацію численних державних функцій, зокрема в частині фінансування освіти, охорони здоров'я та соціального захисту. Водночас ефективність його адміністрування і обліку безпосередньо залежить від організації облікової політики підприємств, які виступають податковими агентами.

У сучасних умовах, що характеризуються економічною нестабільністю, повномасштабною війною, цифровою трансформацією облікових процесів та реформуванням податкової системи України, проблема удосконалення механізмів обліку і адміністрування ПДФО набуває особливої актуальності. Наукова література дедалі активніше аналізує питання автоматизації податкового обліку, уніфікації форм звітності, ефективності взаємодії з контролюючими органами, однак низка аспектів, пов'язаних із галузевою специфікою адміністрування ПДФО на промислових підприємствах, лишається недостатньо дослідженою [1–3].

Актуальність теми зумовлена необхідністю адаптації системи обліку податку на доходи фізичних осіб до викликів воєнного часу, цифровізації бухгалтерських процесів, розширення використання ERP-систем (зокрема SAP), а також необхідності забезпечення прозорості і законності процесу адміністрування на підприємстві з великою чисельністю персоналу.

Метою дослідження є аналіз організації обліку та адміністрування ПДФО на підприємстві ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», виявлення проблем та формування пропозицій щодо його удосконалення в умовах сучасної податкової політики та воєнного стану.

Завдання дослідження:

- дослідити нормативно-правову базу регулювання обліку та адміністрування ПДФО;

- розкрити особливості функціонування ПДФО в умовах трансформації податкової системи;
- охарактеризувати організацію обліку ПДФО на підприємстві ПАТ «АМКР»;
- здійснити аналіз ефективності адміністрування ПДФО та його цифрової трансформації;
- запропонувати напрями удосконалення адміністрування та обліку ПДФО з урахуванням галузевих та економічних умов.

Об'єкт дослідження – процес адміністрування податку на доходи фізичних осіб на підприємстві .

Предмет дослідження – організаційні, інформаційні та правові засади ведення обліку ПДФО та особливості його адміністрування на підприємстві.

Методи дослідження: у роботі застосовано системний підхід, аналіз і синтез, індукцію та дедукцію, метод порівняльного аналізу, інституційний та структурно-функціональний підходи, графічні й табличні методи візуалізації даних, а також методи економіко-статистичного аналізу.

Інформаційною базою дослідження стали: чинне податкове законодавство України, Податковий кодекс, офіційна звітність ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», аналітичні матеріали Державної податкової служби України, наукові публікації, фахова економічна література, а також ERP-системи SAP та внутрішні регламенти підприємства.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

1.1 Економічна сутність, призначення та роль ПДФО в системі оподаткування

Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) як компонент державно-бюджетної системи з'явився не одразу, а пройшов стадії формування. Еволюція ПДФО є дзеркалом, що відображає фундаментальні трансформації у відносинах між державою та громадянином: розвиток її адміністративної спроможності, зміну панівних ідеологій та, найголовніше, переосмислення самого суспільного договору. У світовій практиці перші форми індивідуального оподаткування доходів фізичних осіб виникли наприкінці XIX — на початку XX ст., коли більшість держав почали фіскалізувати зарплати й прибутки приватних осіб як джерело фінансування державних видатків. В Україні та на пострадянському просторі ПДФО уведено в новому податковому середовищі після здобуття незалежності: закладки для сучасної системи були створені після прийняття Податкового кодексу України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI, який унормував об'єкт оподаткування, ставку 18 % та права резидентів/нерезидентів [1]. Упродовж 1990-х–2000-х років система податку на доходи фізичних осіб трансформувалась: спершу діяли кілька ставок, багато пільг, потім — спрощення і уніфікація. Цей розвиток відображає тенденцію переходу до більш прозорої й стабільної системи оподаткування доходів.

Особливо цінний вклад у дослідження історичного становлення прибуткового оподаткування фізичних осіб зроблено у роботі О. В. Безкровного та О. О. Дорошенка [2]. Автори детально простежують еволюцію особистого оподаткування від давніх часів до сучасного періоду, що дозволяє глибше осмислити логіку розвитку податку на доходи фізичних осіб. Згідно з наведеним аналізом, окремі форми прибуткового оподаткування зустрічаються ще в період Римської імперії, де податки на особисті доходи мали переважно військове призначення. Подальший розвиток пов'язаний із Великою Британією, де податок

на прибуток фізичних осіб був запроваджений у кінці XVIII століття для фінансування війн. У США ж особисте оподаткування почало формуватися з 1861 року, а в СРСР – з 1920-х років. Що стосується України, то з 1991 року система прибуткового оподаткування неодноразово змінювалася: від складної прогресивної шкали ставок до спрощеної пропорційної моделі з єдиною ставкою 13 %, а згодом — 15 %, і зрештою — 18 % [2]. Попри структурні реформи, автори наголошують на збереженні низки проблем: це, зокрема, низька податкова культура, недостатня спрощеність обліку та запутаність законодавства, що перешкоджають ефективному адмініструванню ПДФО в Україні [2, с. 4].

Еволюція ПДФО — це шлях від примітивної данини, що відображала фізичну силу влади, до складного інструменту, який визначає фіскальну стійкість, соціальну структуру та сам характер суспільного договору сучасної держави.

На сучасному етапі ПДФО в Україні входить до одного з ключових прямих податків, що забезпечують фінансування місцевих громад та державного бюджету. Разом із тим, історичне коріння податку, його адаптація до ринкової економіки й системи бюджетного федералізму вимагають врахування комплексних факторів: зміни в доходах населення, міграція робочої сили, трансформація трудових відносин і цифровізація. У період дії воєнного стану ПДФО трансформується у вагомий інструмент бюджетного балансування, що дозволяє гарантувати безперебійне фінансування пріоритетних сфер — оборонної та соціальної.

У наукових джерелах податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) розглядається не лише як один з основних інструментів фіскальної політики, а й як багатофункціональний елемент, що виконує соціальне, регулююче та етичне навантаження. У зв'язку з цим, визначення економічної сутності ПДФО у різних дослідників має певні відмінності, що обумовлює доцільність здійснення критичного огляду наявних підходів.

Так, у дослідженні Гордєєвої-Герасимової Л. та Крайняка А. зазначено, що податок на доходи фізичних осіб виступає головним джерелом наповнення

бюджетів територіальних громад, а також виконує важливу соціальну функцію, сприяючи реалізації принципів справедливості в оподаткуванні [3]. Автори виокремлюють чотири історичні етапи розвитку ПДФО в Україні та підкреслюють, що цей податок має значення не лише для бюджетного фінансування, а й для регулювання соціальних відносин у суспільстві.

У роботі Дутової Н. В. та Лесік Є. С. [4] подано порівняльний аналіз підходів до оподаткування доходів фізичних осіб у зарубіжних країнах та Україні. Автори зазначають, що сучасна система ПДФО в Україні потребує подальшого вдосконалення з урахуванням досвіду країн ЄС. Зокрема, акцент зроблено на доцільності диференційованих ставок, податкових пільг та стимулювання добровільного виконання податкових зобов'язань. Такий підхід розглядає ПДФО не лише як інструмент вилучення доходів, а як складову системи соціального контракту між державою і платником податків.

Історичний підхід до осмислення еволюції ПДФО представлено в публікації Безкровного О. В. та Дорошенка О. О. [2]. Автори розглядають розвиток податку у різних правових системах (Римська імперія, Велика Британія, США, СРСР) та його адаптацію в Україні у 1990–2015 рр. Вони підкреслюють, що, незважаючи на багаторічні реформи, вітчизняна система прибуткового оподаткування стикається з проблемами низької податкової культури, складності законодавчого регулювання та недосконалості адміністрування [3, с. 5].

Семенец І. В. [5] акцентує увагу на правових аспектах адміністрування ПДФО. Автор зазначає, що якість податкового законодавства, прозорість процедур і ефективність контролю безпосередньо впливають на рівень надходжень до бюджету. Особливу увагу приділено ролі електронного декларування, цифровізації обліку та необхідності автоматизації процесів адміністрування як інструментів підвищення ефективності ПДФО.

У роботі Костяної О. В. [6] основну увагу приділено соціальній функції податку. Авторка доводить, що податкова система має формувати довіру між громадянами і державою через справедливе розподілення податкового

навантаження. При цьому обґрунтовується важливість використання ПДФО як інструменту соціального захисту, шляхом застосування пільг, знижок та адресної підтримки певних категорій платників.

Критичний аналіз наведених підходів дозволяє виявити декілька спільних положень, які наведені у табл.1.1

Таблиця 1.1. – Узагальнення наукових підходів до визначення ПДФО

№	Автори, джерело	Основні акценти у визначенні ПДФО	Визначені функції ПДФО
1	Гордєєва-Герасимова Л., Крайняк А. (2022)	ПДФО як основне джерело формування бюджету. Виокремлено 4 історичні етапи розвитку податку, виділено значущість соціальної справедливості	Фіскальна, соціальна, регулююча
2	Дутова Н. В., Лесік Є. С. (2019)	Зосереджено увагу на порівнянні українського та європейського досвіду оподаткування. Обґрунтовано напрями вдосконалення на основі закордонних практик	Фіскальна, розподільча, адаптаційна
3	Безкровний О. В., Дорошенко О. О. (2018)	Історичний розвиток ПДФО в Україні та світі, виокремлено проблеми адміністрування, податкової культури, ускладненість законодавства	Фіскальна, культурна, правова
4	Семенец І. В. (2022)	Оцінка еволюції правового регулювання ПДФО, роль податкової політики в забезпеченні економічного зростання	Фіскальна, стимулююча, бюджетна
5	Костяна О. В. (2022)	Зосереджено увагу на соціальному аспекті: проблеми податкової пільги, соціальної справедливості	Фіскальна, соціальна, етична

Узагальнюючи критичний огляд, слід зазначити, що всі дослідники одноставно визнають фіскальну функцію податку на доходи фізичних осіб як його ключову складову, оскільки саме вона забезпечує стабільність надходжень до бюджетів різних рівнів. Проте сучасні дослідження дедалі частіше акцентують увагу на посиленні соціальної функції ПДФО — через систему пільг, прогресивне оподаткування та механізми перерозподілу доходів для досягнення справедливості. Водночас, регулююча функція також набуває важливого значення у контексті впливу податкової політики на стимулювання зайнятості, інвестиційної активності та легалізації доходів. Окремі автори звертають увагу на етичні та правові аспекти адміністрування ПДФО, підкреслюючи його роль як елемента соціального діалогу між державою і громадянами. В умовах

цифрової трансформації та євроінтеграції підвищується актуальність прозорості, довіри та дотримання прав платників. Також автори виявляють потребу модернізації механізмів адміністрування ПДФО з урахуванням кращих міжнародних практик.

Таким чином, податок на доходи фізичних осіб є не лише фінансовим джерелом держави, а й індикатором соціального контракту, рівня довіри до влади, прозорості системи та готовності громадян до податкової дисципліни. Саме тому його облік та адміністрування повинні базуватися на принципах прозорості, справедливості та адаптивності до нових викликів.

Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) є невід’ємним елементом податкової системи кожної держави й виступає одним із ключових джерел наповнення державного й місцевих бюджетів. Його значимість проявляється не лише в суто фіскальному аспекті — тобто зборі коштів на забезпечення державних функцій — але й у більш широких соціально-економічних вимірах. В умовах сучасних трансформаційних процесів (децентралізація, цифровізація, глобалізація трудових відносин) ПДФО набуває все більшого значення як інструмент стабілізації бюджету, перерозподілу доходів, стимулювання праці та підвищення податкової культури.

ПДФО виконує одну з провідних ролей у формуванні дохідної частини бюджетів усіх рівнів в Україні. Його значущість зумовлена стабільністю надходжень, широкою базою оподаткування та прямим зв’язком з економічною активністю населення. В таблиці 1.2 наведені основні його функції.

Таблиця 1.2 – Основні функції податку на доходи фізичних осіб (ПДФО)

№	Функція	Зміст функції
1	Фіскальна	Формування дохідної частини державного та місцевих бюджетів.
2	Соціальна	Зменшення нерівності, підтримка малозабезпечених, реалізація соціальної політики.
3	Регуляторна	Вплив на економічну поведінку: стимулювання легалізації доходів, зайнятості.
4	Стимулююча	Може стимулювати трудову активність через прогресивне оподаткування.
5	Виховна / етична	Формування податкової культури та відповідального ставлення до суспільства.

Фіскальна функція ПДФО полягає у прямій генерації доходів бюджету: кожна гривня, сплачена громадянином із власного доходу, утворює ресурс для фінансування публічних послуг, соціальної підтримки, інфраструктури та оборони. У країнах з активною політикою децентралізації значна частина цих надходжень спрямовується на місцеві бюджети, що збільшує фінансову автономію територіальних громад. Протягом 2021–2024 років обсяг надходжень ПДФО до зведеного бюджету України щороку зростає, що свідчить про його роль як стабільного податкового джерела [9]. У 2024 році, наприклад, лише ПДФО і військовий збір разом склали кожен дев'яту гривню доходів державного бюджету [10].

Окрім фіскального аспекту, ПДФО виконує і соціально-регулюючу функцію. Соціальна функція ПДФО полягає у механізмі перерозподілу доходів: через податкові ставки, пільги, звільнення та коригування оподаткування держава може впливати на рівень доходів різних груп населення, підтримувати соціально уразливих громадян, зменшувати нерівність. Регулююча функція ПДФО — це інструмент, який дає змогу державі впливати на поведінку платників: стимулювати легальну зайнятість, знижувати частку «тіньової» економіки, стимулювати накопичення та інвестиції в людський капітал.

Як підкреслює Костяна О. В., оподаткування доходів фізичних осіб — це не лише інструмент наповнення бюджету, а й механізм досягнення соціальної справедливості шляхом перерозподілу доходів через бюджетну систему [7, с. 306]. Через пільги, податкові знижки та диференціацію ставок держава може впливати на добробут домогосподарств, підтримувати малозабезпечені верстви населення, стимулювати зайнятість та офіційне працевлаштування.

Регуляторна функція проявляється в тому, що за допомогою ПДФО держава здатна стимулювати або стримувати певні види доходів, впливати на зайнятість, легалізацію трудових доходів, чи інші форми економічної активності

Причини, через які регулююча функція набуває особливої значимості, такі:

1. Цифровізація й глобалізація доходів — з ростом дистанційної роботи, трудових міграцій, доходів з іноземних джерел, державам важливо мати

механізми ефективного контролю доходів фізичних осіб для забезпечення справедливого оподаткування.

2. Соціальна нестабільність і нерівність — в умовах економічних криз, війни або структурних змін ПДФО може бути інструментом таргетування допомоги, підтримки зайнятості або стимулювання економічної активності.

3. Фінансова автономія місцевого самоврядування — для територіальних громад ПДФО часто становить суттєву частину власних доходів. Тому ефективне адміністрування цього податку й справедливий розподіл мають значення для розвитку громад і забезпечення їхніх функцій.

4. Податкова культура й інтеграція в систему управління — підвищення довіри громадян до податкових органів, прозорість, зниження адміністративного тягара — все це пов'язано з регулюючою функцією ПДФО, яка переходить за межі простого збору коштів і стає елементом соціального контракту.

Важливе значення має і етико-виховна роль ПДФО, яка полягає у формуванні відповідального ставлення громадян до виконання своїх податкових зобов'язань. Мартинюк І. В. зазначає, що регулярна сплата ПДФО сприяє формуванню податкової культури, підвищенню довіри до держави та легітимності податкової системи [8, с. 243].

ПДФО має також роль засобу формування економічної дисципліни, підвищення податкової культури та розвитку громадського фінансування. Коли громадяни сплачують податок із власного доходу, це створює своєрідний «бюджетний діалог» між державою і платником податків. У цій площині податок стає елементом соціального контракту, підвищуючи довіру до державних інститутів. В Україні механізм розподілу ПДФО передбачає, що значна частка надходжень спрямовується на користь місцевих бюджетів, що є ключовим елементом фінансової децентралізації. Відповідно до норм Бюджетного кодексу України, 60 % ПДФО спрямовується до місцевих бюджетів, зокрема бюджетів територіальних громад. Такий механізм забезпечує фінансову основу для розвитку регіонів, реалізації програм соціально-економічного спрямування, фінансування освіти, охорони здоров'я, інфраструктури тощо [3, с. 116]. Таким

чином, ПДФО сприяє сталому розвитку громад: фінансування місцевих проєктів, надання публічних послуг, інвестування у людський капітал.

Як підкреслюється у позиції Асоціації міст України, збереження 64 % ПДФО у розпорядженні громад — це ключова умова забезпечення спроможності місцевого самоврядування в умовах децентралізації. Проте залишається проблема нерівномірного розподілу — бюджети територій, де зареєстровані великі підприємства, отримують більше ПДФО, ніж ті, де фактично проживають працівники [11].

Таким чином, податок на доходи фізичних осіб виконує багатофункціональну роль — від фіскальної стабільності до забезпечення соціального балансу й підвищення ефективності місцевого самоврядування. Його удосконалення має залишатися у фокусі як податкової, так і бюджетної політики держави.

У структурі зведеного бюджету частка ПДФО традиційно залишається високою, а в місцевих бюджетах цей податок є основним джерелом наповнення [3, с. 114], в таблиці 1.3 наведені надходження ПДФО до державного бюджету України у 2020–2024 рр.

Таблиця 1.3. – Надходження ПДФО до державного бюджету України у 2020–2024 рр.

Рік	ПДФО, млн грн	Загальні доходи бюджету, млн грн	Частка ПДФО (%)
2020	124 072,5	1 287 002,0	9,64 %
2021	149 074,7	1 448 974,6	10,29 %
2022	157 260,5	1 638 081,6	9,60 %
2023	206 944,8	2 672 938,1	7,74 %
2024*	326 094,9	3 121 879,3	10,44 %

Джерело: index.minfin.com.ua Дані за 2024 рік – за 10 місяців (січень–жовтень), попередні.

Загальні доходи бюджету України за період 2020–2024 рр. демонструють чітке зростання — від 1,29 трлн грн до понад 3,12 трлн грн, що обумовлено зростанням економічної активності, податковими реформами, змінами у валютному курсі, а також значною фінансовою підтримкою від міжнародних партнерів. Податок на доходи фізичних осіб стабільно входить до ТОП-3 джерел

надходжень бюджету, після ПДВ і податку на прибуток. У 2024 році обсяг ПДФО перевищив 326 млрд грн, що майже втричі більше, ніж у 2020-му. Найменша частка ПДФО у структурі бюджету — у 2023 році (7,74 %), що пояснюється зростанням обсягів зовнішніх надходжень і грантів під час воєнного стану. ПДФО як джерело для громад: варто пам'ятати, що в умовах бюджетної децентралізації близько 60 % ПДФО спрямовується до місцевих бюджетів, що робить цей податок особливо важливим для функціонування шкіл, медичних закладів, ЖКГ, безпеки та інфраструктури на місцях.

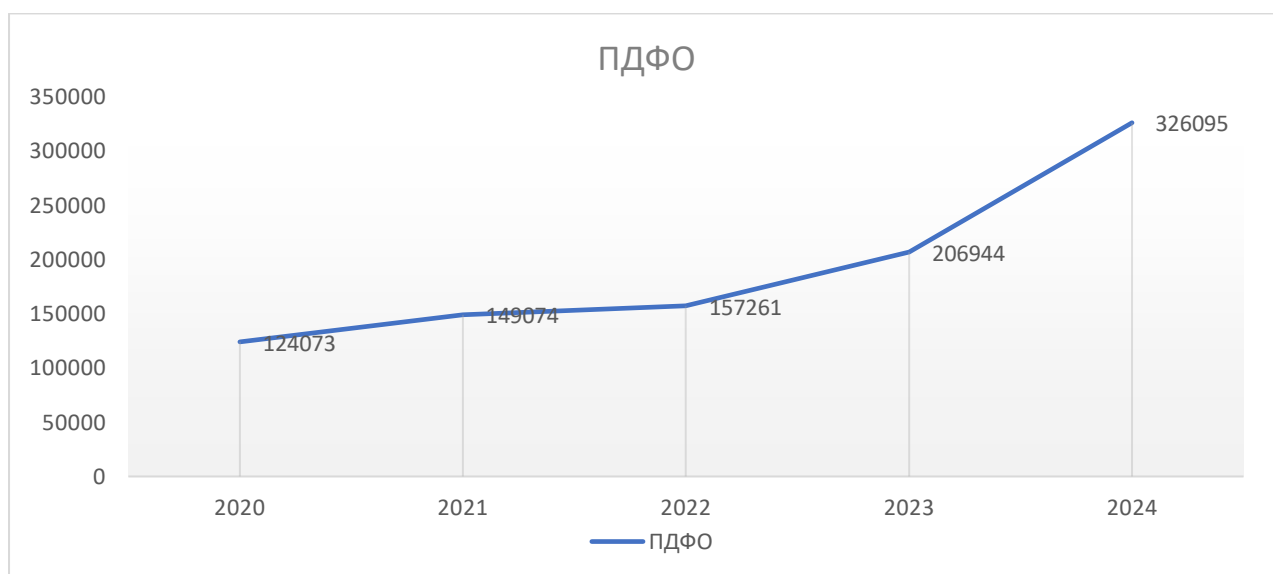

Рисунок 1.1 – Динаміка надходження до бюджету ПДФО за 2020-2024рр.

Отже, за період 2020–2024 років спостерігається стабільна позитивна динаміка зростання обсягів надходжень ПДФО в абсолютному вимірі. Якщо у 2020 році до державного бюджету надійшло 124,1 млрд грн, то у 2024 році ця сума зросла до 326,1 млрд грн, що свідчить про понад дворазове зростання. Таке збільшення зумовлено як макроекономічними факторами (інфляція, зростання фонду оплати праці, валютні коливання), так і адміністративними (удосконалення механізмів обліку та контролю, цифровізація адміністрування).

Питома вага ПДФО у загальній структурі доходів державного бюджету впродовж аналізованого періоду коливалася в межах від 7,74 % до 10,44 %. Найнижче значення було зафіксовано у 2023 році, що пояснюється надзвичайними обставинами воєнного стану та зростанням обсягів зовнішньої

допомоги, що істотно вплинуло на загальну структуру доходів бюджету. Водночас у 2024 році спостерігається відновлення фіскальної ролі ПДФО.

ПДФО залишається одним із системо утворювальних податків у структурі бюджетних надходжень, поступаючись за обсягами переважно податку на додану вартість. Його ключова особливість полягає у тому, що, на відміну від непрямих податків, ПДФО має виражене соціальне навантаження, адже безпосередньо пов'язаний з особистими доходами громадян.

Варто зазначити важливу роль ПДФО у забезпеченні фінансової спроможності місцевих бюджетів. Частина надходжень від цього податку (близько 60 %) спрямовується до місцевих бюджетів, що робить його визначальним джерелом фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування в умовах бюджетної децентралізації.

Таким чином, ПДФО не лише виконує базову фіскальну функцію, а й виступає ключовим інструментом реалізації соціальної та регулюючої функцій податкової політики. Його динаміка вказує на зростаючу значущість ефективного адміністрування цього податку в контексті забезпечення сталого розвитку державних фінансів.

1.2 Елементи податку на доходи фізичних осіб та їх адміністрування згідно ПКУ

Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) є основним прямим податком, що справляється з громадян — резидентів і нерезидентів України. Його адміністрування ґрунтується на положеннях Розділу IV Податкового кодексу України, де визначено основні елементи податку: платники, об'єкти оподаткування, види доходів, що підлягають оподаткуванню, ставки, податкові агенти, строки та порядок сплати тощо.

Платниками ПДФО є фізичні особи — як резиденти, так і нерезиденти, які отримують доходи з джерелом походження в Україні, а також іноземні доходи. Згідно зі статтею 162 ПКУ :

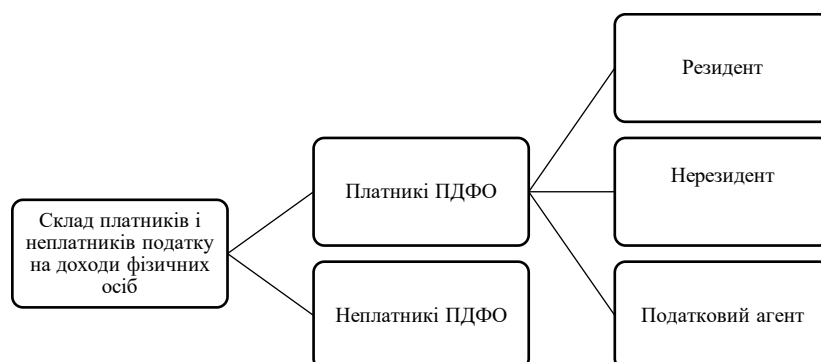

Рисунок 1.2 – Види платників та не платників ПДФО [1]

Резиденти підлягають оподаткуванню з усіх доходів — як з джерел в Україні, так і з-за кордону.

Нерезиденти — лише з доходів, джерело яких знаходиться на території України.

Податкові агенти (переважно роботодавці) — зобов’язані утримувати і перераховувати ПДФО до бюджету за найманих працівників .

Неплатники податку, зокрема:

- особи, які не отримують оподатковуваних доходів;
- особи, що отримують виключно доходи, звільнені від оподаткування;
- платники єдиного податку (у частині доходів, які не є об’єктом ПДФО).

Об’єктом оподаткування ПДФО, згідно зі статтею 163 ПКУ, є:

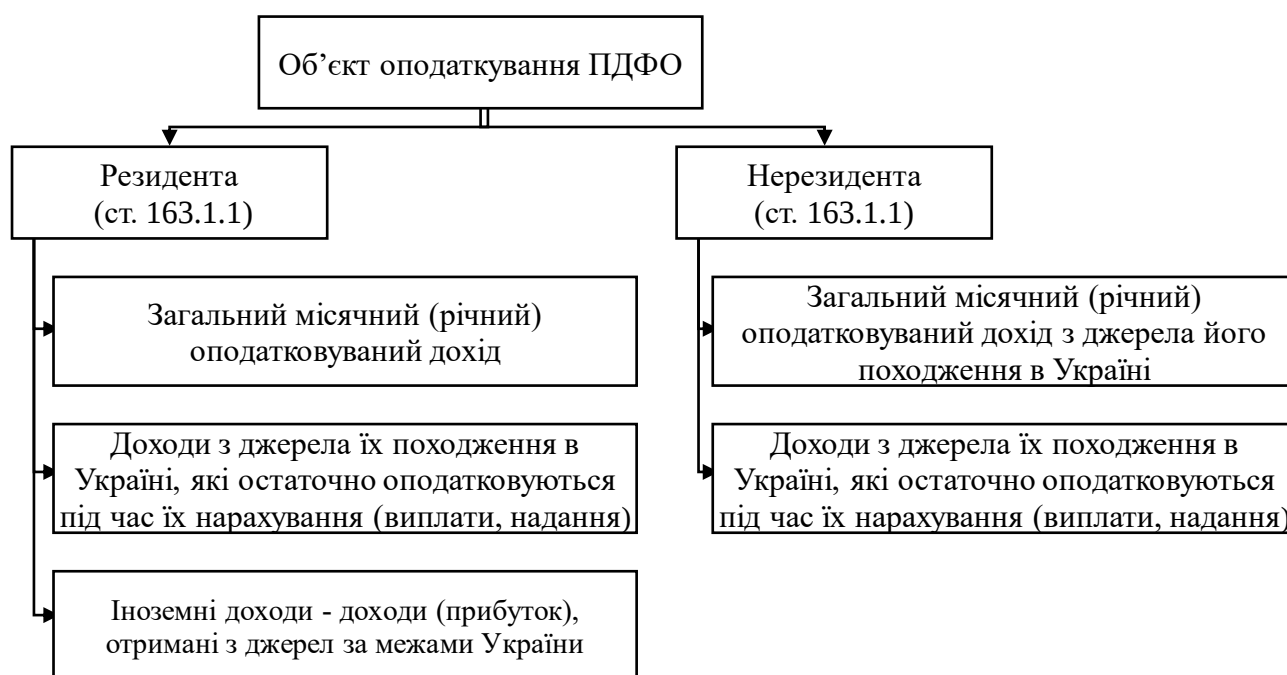

Рисунок 1.3 – Об’єкт оподаткування ПДФО [1]

Таким чином, об'єкт оподаткування не обмежується лише зарплатою, а охоплює весь спектр матеріальних та нематеріальних надходжень, які підпадають під податкову базу.

Податковий кодекс України класифікує доходи фізичних осіб за джерелами походження, формою отримання і податковим статусом платника. Основні види оподатковуваних доходів включають, табл.

Таблиця 1.4. – Види оподатковуваних доходів платників податку та їх склад

№	Вид доходу	Ставка ПДФО	Коментар
1	Заробітна плата	18 %	Основний дохід більшості громадян
2	Доходи від підприємницької діяльності	18 %	За умови не обрання спрощеної системи
3	Авторська винагорода, роялті	18 %	За умови перевищення граничної межі
4	Доходи від надання майна в оренду	18 %	Оренда житла, землі, транспорту
5	Інвестиційний прибуток	18 %	Продаж цінних паперів, корпоративних прав
6	Спадщина і дарунки	0 % або 5%	В залежності від ступеня спорідненості
7	Виграші, лотереї	18 %	Додатково сплачується військовий збір
8	Іноземні доходи	18 %	З урахуванням міжнародних угод
9	Інші доходи (матеріальна вигода тощо)	18 %	За винятком звільнених випадків

Об'єктів оподаткування є доходи платників ПДФО. Відповідно до ПКУ у платника податку є загальний місячний та річний оподатковуваний дохід.

Рисунок 1.4 – Види оподатковуваних доходів платників ПДФО та їх склад [1].

В додатку А наведено склад загального місячного оподатковуваного доходу платників ПДФО .

Податок на доходи фізичних осіб є основним джерелом поповнення як державного, так і місцевих бюджетів. Його справляння ґрунтується на чітко визначених принципах: платності, загальності, справедливості та стабільності. Одним із ключових елементів структури податку виступає база оподаткування, на яку безпосередньо нараховується відповідна податкова ставка.

Згідно з пунктом 164.1 статті 164 Податкового кодексу України, базою оподаткування ПДФО є сума загального оподатковуваного доходу, отриманого платником податку протягом звітного періоду, за вирахуванням сум, що не включаються до оподатковуваного доходу відповідно до статті 165 ПКУ, а також за винятком сум податкової соціальної пільги, якщо вона застосовується [1].

Залежно від джерела та типу доходу, база оподаткування може визначатися як:

- грошовий дохід (заробітна плата, винагороди, орендна плата тощо);
- натуральний дохід (доходи у вигляді товарів, послуг, майна — оцінюються за ринковою вартістю);
- доходи у вигляді вигоди (наприклад, у разі прощення боргу, безвідсоткових позик тощо).

При визначенні бази оподаткування податковий агент має застосовувати правила нарахування (касовий метод), якщо інше не передбачено спеціальними нормами.

Ставки податку на доходи фізичних осіб в Україні встановлені статтею 167 Податкового кодексу України. Система ставок є диференційованою і залежить від характеру доходу, його джерела та виду платника.

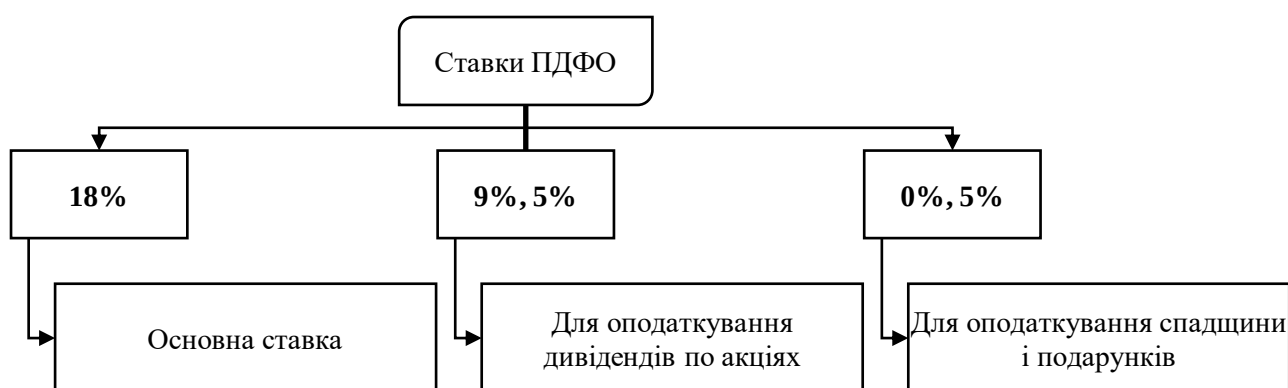

Рисунок 1.5 – Ставки оподаткування ПДФО згідно ПКУ [1]

Таблиця 1.5. – Ставки податку на доходи фізичних осіб

Ставка	Категорія доходів	Коментар
18 %	Більшість доходів: заробітна плата, авторська винагорода, оренда, інвестиційний прибуток, інші доходи, що не передбачені спеціальними умовами оподаткування	Основна ставка
0 %	- Стипендії (у межах встановленого розміру); – Деякі види державної допомоги; – Пенсії, не перевищуючі граничні суми; – Доходи інвалідів I групи тощо	Звільнення згідно зі ст. 165 ПКУ
5 %	- Дохід від продажу нерухомого майна (у деяких випадках); – Дохід від продажу рухомого майна - Спадщина	Ставка для окремих операцій
9 %	- Пасивні доходи (проценти, роялті, інвестиційні прибутки від контрольованих іноземних компаній, що не декларуються окремо)	Визначається як підвищена

У разі виплати доходів нерезиденту, що має джерело походження з України, ставка також складає 18 %, якщо інше не передбачено міжнародним договором, який ратифікований Верховною Радою України.

Крім того, відповідно до законодавства, на більшість доходів фізичних осіб також нараховується військовий збір у розмірі 5 %, що справляється одночасно з ПДФО, але адмініструється окремо.

Кожен працевлаштований громадянин країни може зменшити податкове навантаження на свої доходи за рахунок податкової соціальної пільги (ПСП). Податкова соціальна пільга є інструментом державної політики соціального захисту платників податку на доходи фізичних осіб, який дозволяє зменшити податкове навантаження на найменш забезпечені верстви населення. Її економічна сутність полягає у зниженні бази оподаткування шляхом віднімання фіксованої суми з оподатковуваного доходу платника, що фактично зменшує суму нарахованого ПДФО.

ПСП запроваджена як спеціальний механізм підтримки осіб із низьким рівнем доходу, сімей із дітьми, осіб з інвалідністю, одиноких батьків та інших соціально вразливих категорій. Вона реалізує соціальну функцію податку, що підтверджує роль ПДФО не лише як фіскального, а й регулюючого інструмента.

Згідно з пунктом 169.4.1ПКУ, право на ПСП надається платнику податку, якщо протягом звітного місяця він отримує дохід у вигляді заробітної плати, який не перевищує встановлений граничний розмір. Граничний показник розраховується шляхом множення прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого на 1 січня відповідного року, на коефіцієнт 1,4. Отримане значення підлягає округленню до найближчих 10 гривень, що і становить межу доходу, при якому застосування ПСП є можливим [1].

Граничний дохід для отримання ПСП у 2025 році $3\,028 \text{ грн} \times 1,4 = 4\,240 \text{ грн}$, а її базовий розмір (100%) становитиме: $3\,028 \text{ грн} \times 50\% = 1\,514 \text{ грн}$.

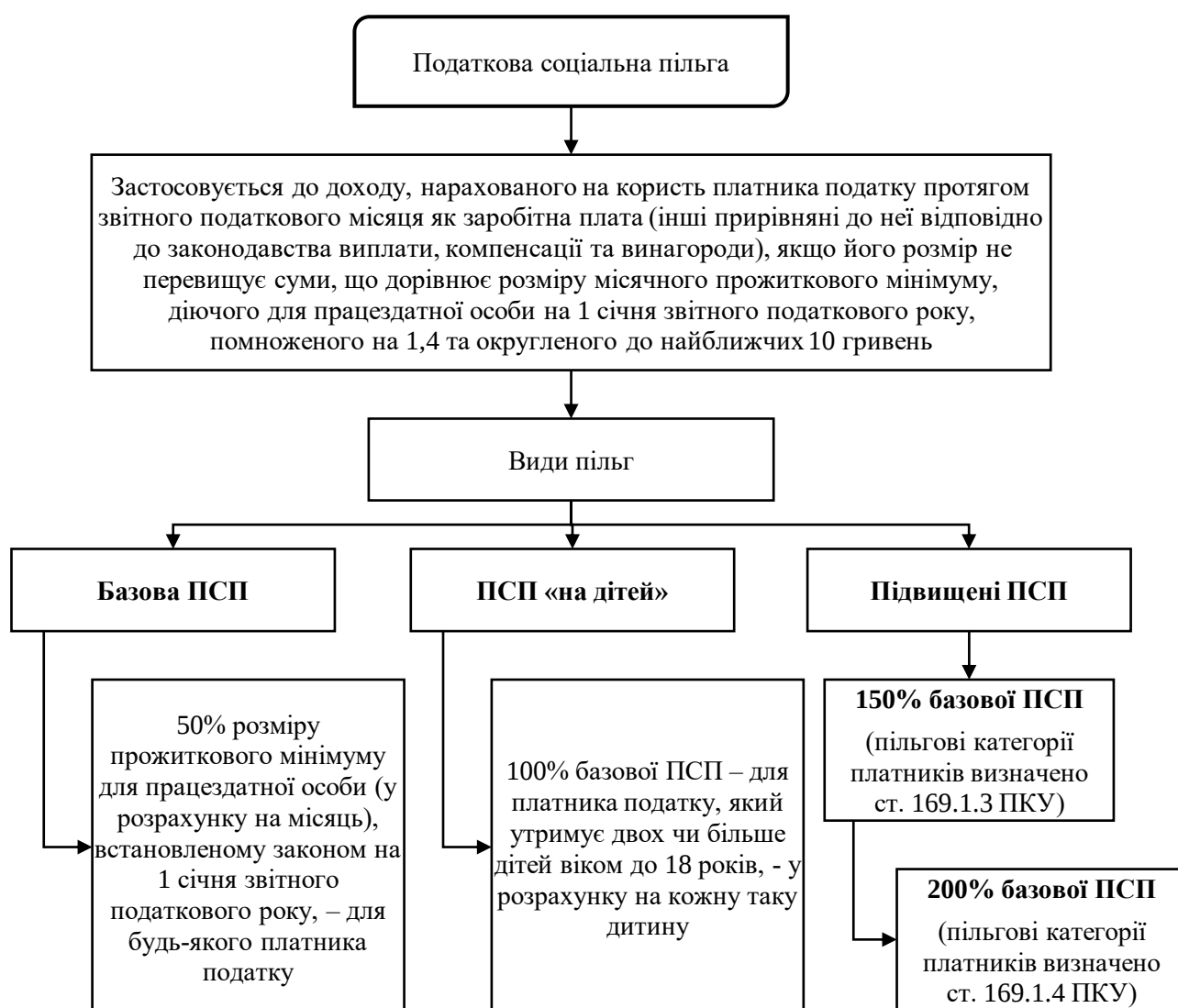

Рисунок 1.6 –ПСП, її види та випадки застосування [1]

Розмір ПСП і граничний розмір доходу для її застосування у 2025 році наведено у додатку Б.

Податкова соціальна пільга виконує важливу економічну функцію, адже дозволяє скоригувати розподіл податкового тягаря в бік менш заможних громадян. У результаті:

- знижується податкове навантаження на осіб із низьким доходом;
- стимулюється офіційне працевлаштування;
- підвищується рівень соціальної справедливості;
- держава реалізує принцип прогресивності оподаткування без прямого підвищення ставок.

У системі децентралізації ПДФО є джерелом доходу місцевих бюджетів (60 % надходжень), тож розширення кола осіб, які користуються ПСП, може впливати на фінансову спроможність територіальних громад. Проте науковці наголошують, що пільги мають розглядатися не лише як зниження фіскального потенціалу, а як інструмент державної соціальної політики, здатний забезпечити економічну рівновагу, знизити рівень нерівності та підвищити соціальну стабільність [12, с. 115].

Особливої актуальності це набуває в умовах воєнного стану, коли зростають витрати на соціальні гарантії для військовослужбовців, членів їхніх сімей та внутрішньо переміщених осіб. Дослідники підкреслюють необхідність гнучкого коригування ПСП відповідно до соціально-економічної ситуації та запровадження цифрових інструментів моніторингу її ефективності [13]. Податкова соціальна пільга є вагомим елементом механізму оподаткування доходів фізичних осіб, що поєднує фіскальні та соціальні функції держави. Її ефективне адміністрування потребує перегляду критеріїв надання та гнучкої адаптації до економічних реалій.

Податковий механізм справляння ПДФО включає не лише обчислення та нарахування, а й своєчасну сплату та звітність. Відповідальність за коректне та вчасне виконання цих процедур, як правило, покладається на податкових агентів — юридичних осіб або фізичних осіб-підприємців, які нараховують, виплачують або надають доходи платникам податку.

Відповідно до п. 168.1.2 ст. 168 Податкового кодексу України, податковий агент зобов'язаний утримати суму податку під час кожної виплати доходу у вигляді заробітної плати або інших оподатковуваних доходів. При цьому сплата ПДФО до бюджету має бути здійснена не пізніше ніж за три банківські дні, що настають за днем такої виплати [1].

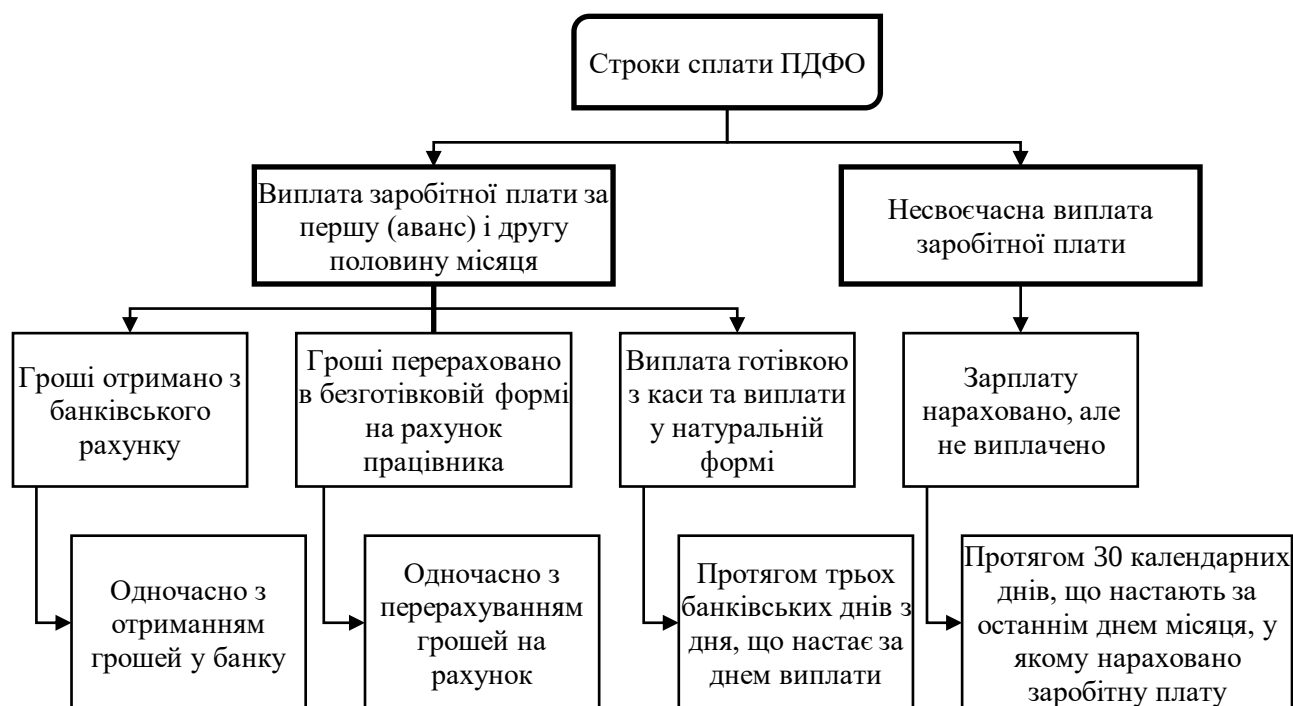

Рисунок 1.7 – Терміни сплати ПДФО

Для окремих видів доходів (наприклад, іноземних доходів або доходів від оренди майна) обов'язок щодо нарахування та сплати ПДФО покладається безпосередньо на платника податку. У такому випадку платник подає річну податкову декларацію про майновий стан і доходи згідно з вимогами ст. 179 ПКУ.

Своєчасна подача звітності забезпечує прозорість доходів та гарантує наповнення як державного, так і місцевих бюджетів. За оцінками Державної податкової служби України, понад 80 % ПДФО сплачується через механізм податкових агентів [14]. Це свідчить про важливу роль централізованого адміністрування та спрощення облікових процедур для громадян.

Також варто зазначити, що податкова звітність є індикатором платоспроможності фізичних осіб, використовується у банківській, соціальній та

пенсійній системах для підтвердження доходів, а отже — має і соціальну функцію.

У контексті цифрової трансформації, ключовим викликом залишається впровадження автоматизованого обміну податковою інформацією, особливо у сфері електронної комерції та дистанційної зайнятості, де адміністрування податку ускладнене.

Звітність про доходи фізичних осіб регламентована ст. 49 та 179 ПКУ. Основні строки подання податкової декларації визначені наступним чином:

Таблиця 1.6. – Терміни подання декларацій

Тип суб'єкта	Тип доходу	Граничний строк подання декларації	Граничний строк сплати податку
Податковий агент	Заробітна плата, премії, бонуси	щомісячно/щоквартально (форма №1ДФ)	до 3 банківських днів після виплати
Фізособа	Іноземні доходи, оренда, інвестиції тощо	до 30 квітня року, що настає за звітним	до 1 серпня того ж року
Підприємець	Доходи від господарської діяльності	залежно від системи оподаткування	відповідно до обраного режиму

Звіти подаються в електронній формі через засоби електронного зв'язку або через уповноважені контролюючі органи. Порухення строків сплати податку чи неподання звітності тягне за собою фінансову, а в деяких випадках — адміністративну відповідальність, що визначено главою 11 ПКУ.

Строки сплати ПДФО та податкова звітність є важливими складовими ефективного податкового адміністрування. Їхнє дотримання забезпечує стабільні фіскальні надходження, правову визначеність для платників та прозорість бюджетного процесу. В умовах війни та реформування податкової системи України особливої ваги набуває своєчасність, автоматизація та спрощення процедур звітності для всіх учасників оподаткування.

Перерахунок ПДФО є важливим елементом механізму адміністрування, який забезпечує точність податкових зобов'язань та недопущення як недоплати, так і надміру сплачених сум до бюджету. Нормативна основа для такого перерахунку передбачена пунктом 169.4.2ПКУ, відповідно до якого

роботодавець як податковий агент зобов'язаний здійснити перерахунок сум нарахованого та утриманого ПДФО за результатами податкового року [1].

Такий перерахунок проводиться, як правило, до 1 січня наступного року або в інший термін, визначений підприємством. Мета перерахунку — звірити фактично утриману суму ПДФО з тією, яка мала бути утримана, враховуючи право платника на податкову соціальну пільгу, застосування ставки ПДФО, зміну сімейного статусу, кількості дітей, отримання інших доходів, що могли вплинути на податкове навантаження.

У випадку виявлення переплати податковий агент повинен відкоригувати суму утриманого податку у поточному періоді. Якщо ж утримано недостатньо, роботодавець зобов'язаний донарахувати суму ПДФО та перерахувати її до бюджету, повідомивши про це платника. При цьому не передбачено застосування штрафних санкцій до платника податку — відповідальність несе саме податковий агент [1].

Річний перерахунок обов'язково проводиться в наступних випадках [1]:

- при наданні працівником заяви на застосування ПСП;
- при зміні сімейного стану (розлучення, народження дітей);
- при звільненні працівника або виплаті доходу після звільнення;
- у разі виявлення помилок у попередніх розрахунках.

Перерахунок також має значення для формування достовірної податкової звітності, а також для підтвердження обґрунтованості застосування пільг, ставок і відповідності реального податкового зобов'язання обліковим даним. У зв'язку з цим фахівці з бухгалтерського обліку мають чітко дотримуватися нормативних вимог і вчасно оновлювати податкові розрахунки.

Важливо підкреслити, що у випадку самотійного декларування доходів фізичними особами (наприклад, при отриманні іноземних доходів), функція перерахунку покладається безпосередньо на платника податку. За результатами такого перерахунку він має право подати заяву на повернення надміру сплачених коштів або зобов'язаний сплатити суму недоїмки.

Загалом, процедура щорічного перерахунку ПДФО є одним з інструментів забезпечення справедливості оподаткування та виконує як фіскальну, так і соціальну функцію. Її правильне здійснення підвищує довіру до податкової системи та забезпечує прозорість взаємин між роботодавцем, працівником і державою.

В умовах функціонування податкової системи можливі ситуації, за яких ПДФО сплачується у розмірі, що перевищує фактично належну суму податкового зобов'язання. Питання повернення надміру сплаченого ПДФО врегульоване положеннями статей 43 та 46 Податкового кодексу України (ПКУ), які визначають як підстави, так і процедури повернення сум надміру або помилково сплаченого податку [1].

Згідно з п. 43.3 ПКУ, надміру сплачені суми можуть бути повернуті платнику податку за його письмовою заявою, яка подається до контролюючого органу, в якому він перебуває на обліку. Заява повинна бути подана не пізніше 1 095 календарних днів з дня здійснення надмірної сплати. Якщо платник не подає заяву протягом цього строку, сума вважається безповоротною і залишається у складі бюджетних доходів [1].

Процедура повернення ПДФО передбачає кілька ключових етапів:

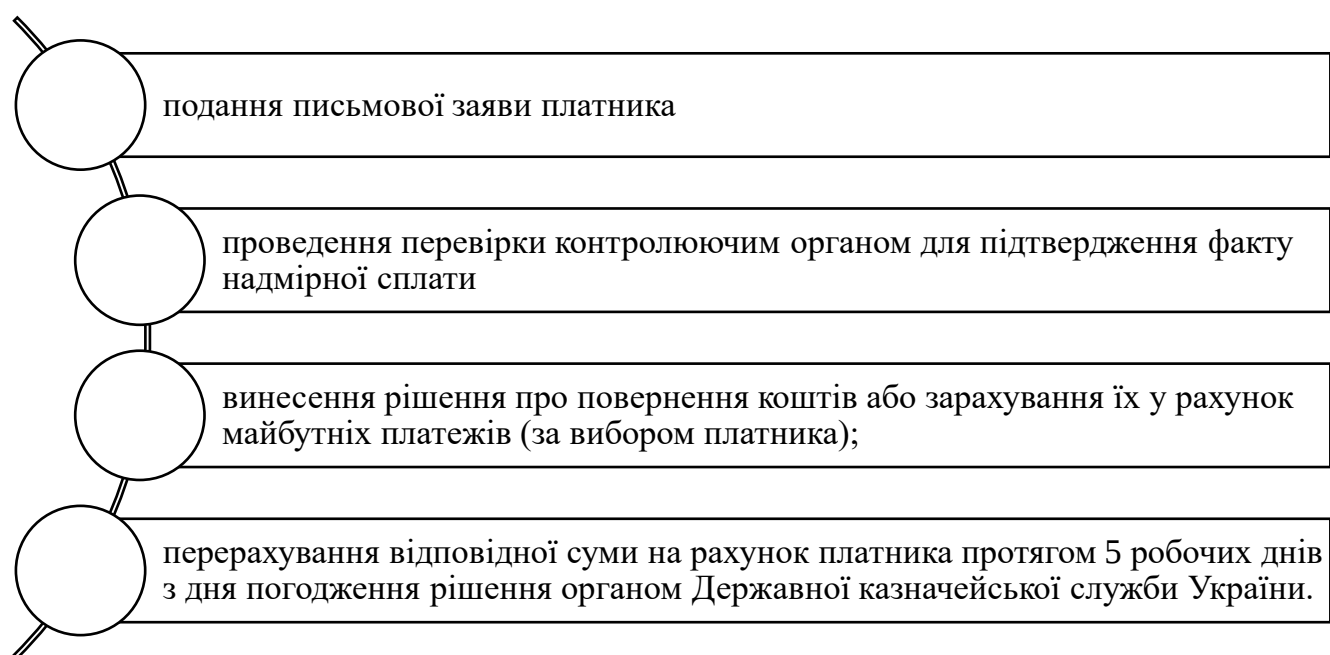

Рисунок 1.8 – Процедура повернення ПДФО

Станом на 01.01.2025 рік, повернення податку можливе виключно на рахунок у банку, відкритий на ім'я платника податку, що обумовлено вимогами електронної ідентифікації та фінансового моніторингу. У разі, якщо повернення ініційоване за підсумками річної декларації (наприклад, при декларуванні витрат на навчання або іпотеку, які дають право на податкову знижку), воно оформлюється на підставі поданої декларації про майновий стан і доходи за формою, затвердженою наказом Мінфіну № 859 від 02.10.2015 (у редакції, чинній на дату подання) [16].

Науковці наголошують, що механізм повернення ПДФО є одним із проявів фіскальної справедливості в податковій системі. Він дозволяє не лише виправляти технічні помилки адміністрування, а й формує довіру громадян до державних інституцій [3, с. 119]. Проте на практиці дана процедура ускладнюється бюрократичними бар'єрами, тривалими строками розгляду та обмеженим доступом до електронних сервісів у деяких регіонах, особливо в умовах воєнного стану.

Крім того, в останні роки спостерігається тенденція до автоматизації процесу повернення надмірно сплачених податків, що відповідає курсу на цифровізацію публічного управління. Зокрема, Державна податкова служба України запровадила функціонал подання заяв на повернення через Електронний кабінет платника, що значно спрощує комунікацію з органами ДПС [16].

Таким чином, механізм повернення надміру сплаченого ПДФО має важливе значення як з точки зору дотримання принципів податкового законодавства, так і з позиції забезпечення соціальної справедливості та прав платника податків. Його вдосконалення — пріоритет у контексті підвищення прозорості та ефективності фіскальної системи.

Одним із проявів соціальної спрямованості податкової політики держави є механізм податкової знижки, що дає змогу фізичним особам зменшити суму загального річного оподатковуваного доходу за рахунок витрат, здійснених на визначені законом цілі. Цей інструмент закріплений у статті 166 Податкового

кодексу України (далі — ПКУ) [1] і є важливою формою реалізації соціальної справедливості в податковій системі.

Податкова знижка — це сума витрат, дозволена до вирахування з бази оподаткування, тобто з доходу у вигляді заробітної плати, що був нарахований та з якого утримано податок на доходи фізичних осіб протягом звітного року. Реалізація права на знижку відбувається виключно за підсумками звітного податкового року шляхом подання річної податкової декларації про майновий стан і доходи до податкових органів [1].

Згідно з чинним законодавством, право на податкову знижку мають резиденти України, які отримували доходи виключно у вигляді заробітної плати та понесли документально підтверджені витрати на певні соціально значущі цілі.

До таких витрат належать, зокрема:

- сплата за навчання (власне або дитини);
- сплата процентів за іпотечними кредитами;
- страхові платежі за договорами довгострокового страхування життя;
- витрати на лікування;
- благодійні внески неприбутковим організаціям;
- витрати на переобладнання транспортного засобу на альтернативні види палива тощо [1].

Однак знижка не переноситься на наступні податкові періоди, а отже, якщо платник податку не реалізував своє право протягом року, що настає за звітним, він втрачає таку можливість. Цей механізм діє за принципом «заяви — отримай», тобто з ініціативи самого платника.

Механізм податкової знижки не зменшує суму нарахованого податку автоматично, а лише дає змогу повернути частину вже сплаченого податку за результатами звітного періоду. Для цього платник повинен надати до контролюючого органу:

- декларацію про доходи;
- копії документів, що підтверджують здійснені витрати (чеки, договори, платіжні документи тощо);
- заяву про повернення надміру сплаченої суми ПДФО.

У науковій літературі податкова знижка розглядається як інструмент адресного податкового стимулювання і підвищення фінансової спроможності домогосподарств [12, с. 116]. Вона дозволяє частково компенсувати витрати, що мають соціально-економічне значення, зменшуючи ефективне податкове навантаження.

Водночас практика застосування знижки демонструє низький рівень обізнаності громадян про можливість її отримання. За даними податкових органів, щороку лише незначна частина фізичних осіб подає відповідні декларації на повернення ПДФО. Серед причин — складність оформлення документів, відсутність податкової грамотності, недовіра до органів фіскального адміністрування [17].

Таким чином, право на податкову знижку є ефективним, але недостатньо реалізованим механізмом впливу держави на добробут громадян. Його подальший розвиток потребує як спрощення процедур, так і посилення інформаційної підтримки з боку контролюючих органів. У контексті фіскальної децентралізації важливим є також аналіз впливу знижок на доходи місцевих бюджетів, оскільки ПДФО є основним джерелом їх наповнення.

Узагальнюючи нормативно-правові аспекти, слід зазначити, що податок на доходи фізичних осіб є ключовим фіскальним інструментом державної податкової політики з чітко структурованими елементами, визначеними Податковим кодексом України. До таких елементів належать: суб'єкти (платники та неплатники), об'єкт оподаткування, база, ставки, строки сплати, пільги, порядок утримання, перерахунку та звітності. Кожен з елементів виконує важливу функцію в забезпеченні прозорості, справедливості та ефективності адміністрування ПДФО. Особливе значення мають механізми податкових соціальних пільг, знижок, а також щорічний перерахунок, які орієнтовані на реалізацію соціального захисту та стимулювання економічної активності. З огляду на зміни у трудових відносинах, диджиталізацію облікових процесів та вимоги бюджетної децентралізації, адміністрування ПДФО потребує подальшої адаптації до нових викликів сучасного соціально-економічного середовища.

1.3 Проблеми адміністрування ПДФО в умовах реформування податкової системи України

Податок на доходи фізичних осіб є центральним елементом податкової системи будь-якої держави. Він виконує не лише фіскальну функцію, забезпечуючи значну частину бюджетних надходжень, але й відіграє ключову соціально-регуляторну роль, виступаючи інструментом перерозподілу доходів та впливу на економічну поведінку громадян. В умовах, коли Україна продовжує інтеграцію у європейський простір та прагне до побудови соціально орієнтованої економіки, реформування системи оподаткування особистих доходів набуває стратегічного значення.

Ефективність адміністрування податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) багато в чому залежить від організаційної моделі податкової системи, рівня цифровізації, а також від фіскальної культури суспільства. У світі сформовано кілька підходів до адміністрування ПДФО, які демонструють різний рівень складності, прозорості та соціальної справедливості.

Вибір моделі оподаткування доходів є стратегічним рішенням, яке визначає здатність держави досягати цілей соціальної справедливості та стимулювати економічне зростання. Проводимо порівняльний аналіз двох фундаментально різних підходів, що домінують у світовій практиці, — прогресивної шкали та механізмів, які її доповнюють.

Сутність прогресивного оподаткування полягає в тому, що ставка податку збільшується зі зростанням доходу платника. Цей підхід базується на принципі соціальної справедливості, згідно з яким громадяни з вищою платоспроможністю повинні робити більший внесок у фінансування суспільних потреб. Уряди країн із найвищим рівнем життя та соціального захисту активно застосовують прогресивну шкалу для зменшення нерівності та підтримки соціальної рівноваги.

Аналіз діючої системи ПДФО в Україні є відправною точкою для об'єктивної оцінки міжнародних підходів та визначення напрямів для

потенційних реформ. Українська модель оподаткування особистих доходів є пропорційною, що характеризується простотою адміністрування, але водночас породжує дискусії щодо її соціальної справедливості.

Згідно з пунктом 167.1 Податкового кодексу України, основна ставка ПДФО є фіксованою і становить 18% для будь-якої величини доходу. Такий підхід, відомий як «пласка шкала», розміщує Україну в переліку країн з відносно низьким податковим навантаженням на особисті доходи. Для порівняння, схожі пропорційні системи діють у таких країнах, як Болгарія (10%), Литва (15%) та Угорщина (16%).

Незважаючи на порівняно невисоку ставку, ПДФО відіграє ключову роль у фінансовій системі держави. Він є одним із бюджетоутворюючих податків, а його питома вага в доходах зведеного бюджету України має стійку тенденцію до зростання. Це підкреслює високу фіскальну значущість податку та його важливість для фінансування державних видатків.

Водночас, хоча пропорційна система спрощує розрахунок та сплату податку, вона не забезпечує належного перерозподілу доходів. Єдина ставка однаково обтяжує як громадян з низькими доходами, так і осіб із високими статками. Цей системний недолік зумовлює стратегічну необхідність вивчення альтернативних, прогресивних моделей, які успішно застосовуються в більшості економічно розвинених країн світу.

У країнах Європейського Союзу ПДФО, як правило, має прогресивну шкалу ставок, що дозволяє забезпечувати перерозподіл доходів і підтримку менш забезпечених верств населення. Наприклад, у Німеччині базова ставка ПДФО починається з 14 % і може досягати 45 % для високих доходів. Податок адмініструється через централізовану систему, де роботодавці є основними податковими агентами, а звітність значною мірою автоматизована. Німецька система активно використовує електронні податкові декларації (ELSTER), що значно спрощує адміністрування та підвищує рівень добровільної сплати [18].

У Швеції адміністрування ПДФО побудовано на принципах високої довіри до податкової служби та прозорості системи. Ставка ПДФО складається з двох

рівнів: комунального податку (близько 30 %) та державного (додатково 20–25 %) для високих доходів. Громадяни мають можливість щорічно вносити корективи до попередньо заповнених електронних декларацій, які формуються податковим органом на основі даних від банків, страхових компаній та роботодавців [19].

У Сполучених Штатах Америки діє складна прогресивна шкала ПДФО, що адмініструється як на федеральному, так і на рівні окремих штатів. Платники податку зобов'язані щороку подавати детальну декларацію із зазначенням усіх доходів, витрат і податкових пільг. Водночас у США активно використовується система податкових кредитів, що дозволяє зменшити суму сплати або навіть отримати повернення коштів. Контроль за адмініструванням здійснює Internal Revenue Service (IRS), що має розгалужені електронні сервіси [20].

Особливістю польської системи адміністрування ПДФО є поступовий перехід до автоматизованої моделі обліку. У 2019 році Польща запровадила систему "Twój e-PIT", яка автоматично формує декларацію на основі даних із реєстрів. Платник податку може лише підтвердити, змінити або доповнити її через онлайн-сервіс. Такий підхід значно підвищив рівень податкової дисципліни та зменшив адміністративне навантаження [21].

На основі порівняльного аналізу можна виділити кілька ключових характеристик ефективного адміністрування ПДФО у зарубіжній практиці:

Таблиця 1.7. Адміністрування ПДФО у зарубіжній практиці

Країна	Ставки ПДФО	Автоматизація звітності	Роль податкового агента	Додаткові інструменти
Німеччина	14–45 %	Висока (ELSTER)	Роботодавець	Соц. відрахування, вирахування
Швеція	≈ 30–55 %	Дуже висока	Роботодавець	Попередньо заповнені декларації
США	10–37 % (фед.)	Середня	Самозвітність	Податкові кредити
Польща	17–32 %	Висока (Twój e-PIT)	Роботодавець	Автоматичні декларації

Аналіз виявляє чіткий консенсус серед розвинених економік: ефективне оподаткування особистих доходів базується на двох стовпах — значному

неоподатковваному мінімумі для захисту найменш забезпечених та максимальних граничних ставках, що стабільно знаходяться в діапазоні 45-55% для найвищих доходів. Це демонструє спільний політичний вибір, що поєднує соціальний захист із суттєвим фіскальним внеском заможних верств населення.

Ефективність прогресивних систем визначається не лише діапазоном ставок, але й наявністю широкої системи податкових вирахувань та пільг. Дані інструменти дозволяють зменшити оподатковувану базу та врахувати індивідуальні обставини платника, що є невід'ємною частиною політики, спрямованої на соціальну справедливість та стимулювання економіки. Всі механізми можна згрупувати за трьома основними напрямками:

1. Соціальна сітка безпеки. Стандартні вирахування та неоподатковуваний мінімум є базовим інструментом захисту найменш забезпечених. Встановлення «нульової» ставки для низьких доходів (як у Німеччині) гарантує, що особи з мінімальними заробітками не сплачують податок, залишаючи їм кошти для задоволення базових потреб.

2 Інвестиції в людський капітал. Розвинені країни стимулюють громадян інвестувати у власне здоров'я та освіту. Наприклад, у США платники можуть зменшити свою податкову базу на суму документально підтверджених витрат на лікування та освіту, що розглядається як інвестиція в продуктивність нації.

3. Економічні та соціальні стимули. Податкові системи активно використовуються для заохочення бажаної економічної та соціальної поведінки. До цієї категорії належать вирахування процентів за іпотечним кредитом (США), що стимулює ринок житла; підтримка сімей через податкові пільги, що враховують сімейний стан та кількість дітей (США, Німеччина); а також стимулювання філантропії через звільнення від оподаткування благодійних внесків (США).

Крім ставок та вирахувань, фундаментальним політичним рішенням є визначення одиниці оподаткування. На відміну від суто індивідуального підходу, що діє в Україні, провідні економіки, такі як Німеччина та США, визнають домогосподарство основною економічною одиницею. Такий підхід

дозволяє проводити податкову політику, що більш чутливо реагує на сімейні реалії, як-от наявність утриманців або одного годувальника, перетворюючи оподаткування на потужний інструмент соціальної політики.

Зазначимо, що чинна система адміністрування ПДФО в Україні має обмежений потенціал у забезпеченні соціальної справедливості. Попри формальну простоту пропорційної ставки у розмірі 18 %, фіскальне навантаження для малозабезпечених платників податку залишається значним. За оцінками В. М. Помулевої, однією з головних проблем є відсутність диференційованого підходу до оподаткування доходів фізичних осіб, що унеможливорює ефективне перерозподілення доходів та зменшення соціального розшарування [22, с. 354].

Водночас існують численні труднощі в адмініструванні ПДФО, які обумовлюються недосконалістю обліку доходів, особливо серед самозайнятого населення та представників тіньової економіки. Як зазначають Артюх О. В. та Матвійчук Ю. Ю., існує нагальна потреба в розробці механізмів, що дозволили б не лише легалізувати доходи, а й диференціювати податкове навантаження залежно від соціального статусу та обсягу реального доходу платника [23, с. 84].

Тому пропоную запровадити в Україні прогресивну шкалу оподаткування доходів населення. Ключовим кроком є перехід від фіксованої ставки 18% до багатоступеневої прогресивної шкали. Такий підхід дозволить знизити навантаження на громадян з низькими доходами та посилити фіскальний внесок заможних верств населення, що є фундаментальною умовою підвищення соціальної справедливості.

Прогресивна шкала є неефективною без системи вирахувань. Необхідно встановити гарантований неоподатковуваний мінімум доходу. Потрібно розробити прозорий механізм зменшення оподатковуваної бази на суму документально підтверджених соціально значущих витрат громадян, зокрема на лікування та освіту. Механізм забезпечить адресність оподаткування та захистить найуразливіші верстви населення.

Реформа має передбачити прив'язку розміру пільг та відрахувань до соціальних факторів, таких як сімейний стан та наявність дітей. Впровадження моделі оподаткування домогосподарств як одиниці оподаткування є логічним доповненням прогресивної системи, що дозволить більш справедливо оцінювати платоспроможність сімей та проводити цілеспрямовану соціальну політику.

У сучасних умовах трансформації податкової системи України проблема ефективного адміністрування ПДФО набуває особливої ваги. З одного боку, ПДФО залишається стабільним джерелом доходів державного та місцевих бюджетів, з іншого — його адміністрування супроводжується низкою організаційних, правових і технічних труднощів, які істотно впливають на фінансову ефективність та соціальну справедливість податкової політики.

Аналізуючи чинну практику адміністрування ПДФО, варто відзначити декілька ключових проблем.

Першою проблемою є недостатня цифровізація обліку доходів фізичних осіб. Незважаючи на окремі кроки щодо впровадження електронного декларування, система обміну податковою інформацією між ДПС, роботодавцями та фінансовими установами залишається фрагментарною. Відсутність єдиного інтегрованого реєстру доходів громадян ускладнює автоматизацію контролю, веде до зростання тінізації доходів та порушення принципу рівності платників [23, с. 84].

По друге складність процедур подання звітності. Адміністративні процедури для окремих категорій платників податку залишаються надмірно обтяжливими, особливо для самозайнятих осіб, представників креативної економіки, фрилансерів. Відсутність спрощеного механізму електронної звітності для них звужує базу оподаткування та створює нерівні умови [22, с. 66].

Інструменти соціального коригування ПДФО, такі як податкова знижка та податкова соціальна пільга, на сьогодні мають обмежений вплив через низьку обізнаність платників, складність процедур їх отримання та громіздке нормативне регулювання. Практика свідчить, що значна частина платників

податку або не знає про своє право на пільги, або уникає реалізації цього права через бюрократичні перешкоди. На думку В. І. Данилишина та С. М. Синиці, система адміністрування ПДФО в Україні «досі характеризується фрагментарністю, недостатнім рівнем автоматизації та обмеженим доступом платників до реалізації податкових прав», що унеможлиблює повноцінне використання пільг як інструменту соціальної підтримки [24, с. 91].

Крім того систематичне недотримання норм декларування доходів, недовіра до податкової системи та ухилення від сплати податків свідчать про слабку культуру податкової поведінки населення, що потребує як інституційного, так і просвітницького реагування [12].

Таким чином, система адміністрування ПДФО в Україні потребує комплексного вдосконалення, що охоплює як інституційні реформи, так і цифрову трансформацію, підвищення податкової культури та оптимізацію механізмів соціальної підтримки. Використання позитивного зарубіжного досвіду дозволить зміцнити податкову дисципліну, підвищити фіскальну ефективність та забезпечити соціальну справедливість у розподілі податкового навантаження. Зарубіжний досвід засвідчує, що ефективне адміністрування ПДФО передбачає: високий рівень цифровізації; активну участь податкового агента; прозорі та зрозумілі податкові правила; наявність диференційованих ставок і соціально орієнтованих механізмів вирахування та знижок. Україні доцільно адаптувати перераховані інструменти з урахуванням власного соціально-економічного контексту, поступово впроваджуючи автоматизовані системи контролю, розширення доступу до податкових сервісів та підвищення податкової грамотності населення.

Зробимо загальний висновок по розділу. У першому розділі магістерської роботи здійснено комплексне дослідження теоретико-методологічних основ функціонування ПДФО у фіскальній системі України. Встановлено, що ПДФО відіграє ключову роль у забезпеченні сталого фінансування як загальнодержавного, так і місцевих бюджетів, виконуючи не лише фіскальну, але

й соціальну, регулюючу та стимулюючу функції. На підставі історико-економічного аналізу простежено трансформацію інституту оподаткування доходів громадян від його зародження до сучасного стану, що дало змогу виявити особливості адаптації світового досвіду до українських реалій.

Розкрито сутність елементів ПДФО відповідно до норм ПКУ, зокрема: об'єкти оподаткування, базу, ставки, пільги, строки сплати, податкову знижку та особливості адміністрування. У процесі критичного аналізу виявлено дисбалансі в системі адміністрування ПДФО, зокрема щодо неефективного використання податкових пільг, складності повернення надміру сплачених сум та недосконалості декларування. Окрему увагу приділено порівнянню із зарубіжними моделями адміністрування, що дозволило обґрунтувати перспективи вдосконалення вітчизняної податкової політики у сфері ПДФО.

2 МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ПДФО НА ПАТ «АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ»

2.1 Загальна характеристика ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та його облікової політики

У сучасних умовах трансформацій національної економіки, загострення воєнної ситуації в країні та посилення фіскального контролю особливої уваги потребують підприємства реального сектору економіки. Зокрема, металургійна промисловість як одна з базових галузей економіки України відіграє ключову роль у формуванні бюджету, зайнятості населення та соціальної стабільності. Одним із таких підприємств є публічне акціонерне товариство «АрселорМіттал Кривий Ріг» — найбільший металургійний комбінат України з повним виробничим циклом. Його діяльність, організація бухгалтерського обліку та адміністрування податків, зокрема податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), становлять інтерес як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» було засновано в 1934 році як Криворізький металургійний завод. У серпні того ж року доменна піч №1 випустила перший чавун [25]. Впродовж радянського періоду підприємство розвивалося як одне з найбільших у металургійній галузі СРСР.

У 2005 році підприємство було приватизовано та придбане компанією Mittal Steel Germany GmbH, що згодом стала частиною групи ArcelorMittal — найбільшої у світі сталеливарної корпорації. Вартість угоди на той момент склала 4,8 млрд дол. США [26, с. 12]. У 2007 році компанія змінила назву на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» [26, с. 15].

ArcelorMittal — це глобальна корпорація зі штаб-квартирою у Люксембурзі, яка об'єднує понад 60 країн світу, має близько 158 тис. працівників та займає провідне місце у світовому виробництві сталі [27]. Група впроваджує єдину фінансову, екологічну та соціальну політику на всіх підприємствах, що входять до її складу, у тому числі щодо обліку та звітності.

Таким чином, ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» функціонує як структурна частина міжнародної групи, що суттєво впливає на стандарти ведення обліку та застосовувану методологію адміністрування податків, зокрема ПДФО.

ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» є публічним акціонерним товариством, що функціонує відповідно до законодавства України та внутрішніх політик групи ArcelorMittal. Генеральним директором підприємства є Мауро Лонгобардо — управлінець з міжнародним досвідом, який очолює комбінат із 2020 року [28].

Підприємство має складну вертикально-інтегровану організаційну структуру, до якої входять:

- гірничо-збагачувальні комплекси;
- коксохімічне виробництво;
- доменне, сталеплавильне та прокатне виробництво;
- енергетичний, ремонтний, логістичний та інші допоміжні підрозділи [25].

Штатна чисельність працівників на 2022 рік становила понад 20 тис. осіб [29].

Як частина міжнародного холдингу, підприємство має розгалужену систему взаємодії з:

- контрагентами (локальні та міжнародні постачальники сировини, газу, технологічного обладнання);
- замовниками (будівельні компанії, машинобудівні заводи, трейдери з країн ЄС, Північної Африки, Азії);
- стейкхолдерами (місцеві органи влади, громади Кривого Рогу, освітні установи, екологічні організації) [26].

Підприємство здійснює повний металургійний цикл: від видобутку залізної руди до виготовлення готової продукції (арматура, катанка, круглий прокат). Основні споживачі продукції — будівельні, машинобудівні та транспортні компанії як в Україні, так і за кордоном [30].

До початку повномасштабної війни у 2022 році ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» виробляло понад 6 млн тонн сталі на рік, однак у 2023 році ці обсяги

знизились майже на 70 % через воєнні дії та перебої в енергопостачанні [31, с. 11].

Підприємство активно співпрацює з понад 1000 постачальників і споживачів продукції. Основні експортні напрями — країни ЄС, Північна Африка, Азія [30]. Водночас комбінат є одним із ключових бюджетоутворюючих підприємств регіону.

У межах соціальної відповідальності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» реалізує програми підтримки внутрішньо переміщених осіб, допомоги місцевим громадам та фінансування укріті. Лише у 2023 році підприємство спрямувало понад 269 млн грн на гуманітарні потреби та підтримку ЗСУ [31, с. 23].

Облікова політика підприємства сформована з урахуванням вимог міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ/IFRS) як невід'ємної частини політики групи ArcelorMittal. Фінансова звітність ПАТ АМКР складається відповідно до вимог МСФЗ, що застосовуються до всіх дочірніх компаній групи ArcelorMittal [8, с. 14].

Облікова політика підприємства базується на принципах достовірності, повноти, порівнюваної та обачності. У примітках до консолідованої фінансової звітності групи зазначено, що «в якості основи складання фінансової звітності застосовуються корпоративні політики, які забезпечують достовірність, повноту облікових методів» [32].

Основні положення облікової політики ПАТ АМКР включають:

- оцінку запасів за середньозваженою собівартістю або чистою вартістю реалізації, залежно від того, яка з них є нижчою [32, с. 47];
- амортизацію основних засобів за прямолінійним методом із періодичним переглядом строків корисного використання [32, с. 50];
- застосування політики визнання доходів на основі методу нарахування [32, с. 53];
- оцінку знецінення активів відповідно до стандарту IAS 36 [32, с. 62];
- розкриття облікових оцінок, що мають суттєвий вплив на фінансову звітність [32, с. 91].

ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» є учасником пенсійної програми групи ArcelorMittal, яка включає як плани з визначенням внесків (Defined Contribution Plans), так і плани з визначенням виплат (Defined Benefit Plans). У консолідованій звітності зазначено: «Група визнає зобов'язання за пенсійними планами на основі актуарних розрахунків, включаючи дисконтну ставку, тривалість служби та очікувану вартість виплат» [32, с. 82].

Для планів з визначенням внесків витрати визнаються у періоді, коли працівник надає послуги, без подальших зобов'язань [32, с. 83]. У межах підприємства це означає, що облікова політика передбачає:

Облікова політика	-оцінку зобов'язань за пенсійними планами з визначеними виплатами за методом дисконтованої вартості майбутніх зобов'язань мінус справедлива вартість активів плану;
	-облік витрат на пенсійні плани у тому звітному періоді, коли працівники набувають право на виплату;
	-розкриття у примітках показників, таких як дисконтна ставка, очікувана доходність активів плану, припущення щодо тривалості служби працівників, коефіцієнтів чутливості.

Рисунок 2.1 – Принципи визначення зобов'язань за пенсійними планами в облікової політики відповідно до МСФЗ

Такий підхід підвищує прозорість зобов'язань і дає змогу інвесторам оцінити ризики, пов'язані з пенсійними виплатами.

Облік доходів працівників на підприємстві реалізується через внутрішні положення та політику, орієнтовану на міжнародні та локальні стандарти. Доходи працівників, зокрема заробітна плата, премії, інші заохочення та компенсації, формуються відповідно до колективного договору та положень трудового законодавства України. Підприємство здійснює:

- нарахування заробітної плати та інших доходів (премій, надбавок) за даними табелів обліку робочого часу і відповідно до колективного договору.
- утримання податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) згідно з чинним законодавством України (ставка 18 % за п. 167.1 ПКУ) та подання звітності. В примітках до фінансової звітності групи зазначено, що «група визнає

зобов'язання з ПДФО та інших податків у тій сумі, на яку очікується сплатити відповідно до чинного законодавства».

- витрати на оплату праці відображаються у витратах виробництва або адміністративних витратах, залежно від функції працівника, що дозволяє коректно формувати собівартість продукції.

У примітках до звітності ArcelorMittal вказано: «Витрати на оплату праці включають базову зарплату, бонуси, внески на соціальне забезпечення та інші короткострокові вигоди працівникам» [32, с. 91].

Облікова політика таким чином забезпечує, що доходи працівників, утримання ПДФО та звітність – інтегровані з фінансовим обліком підприємства, що сприяє податковій дисципліні та оперативному податковому адмініструванню. Облікова політика ПАТ АМКР виступає методичним ядром, що забезпечує узгодженість між обліком, фінансовою звітністю та податковим адмініструванням. Завдяки застосуванню міжнародних стандартів (МСФЗ) і відповідності локальним вимогам створюється система:

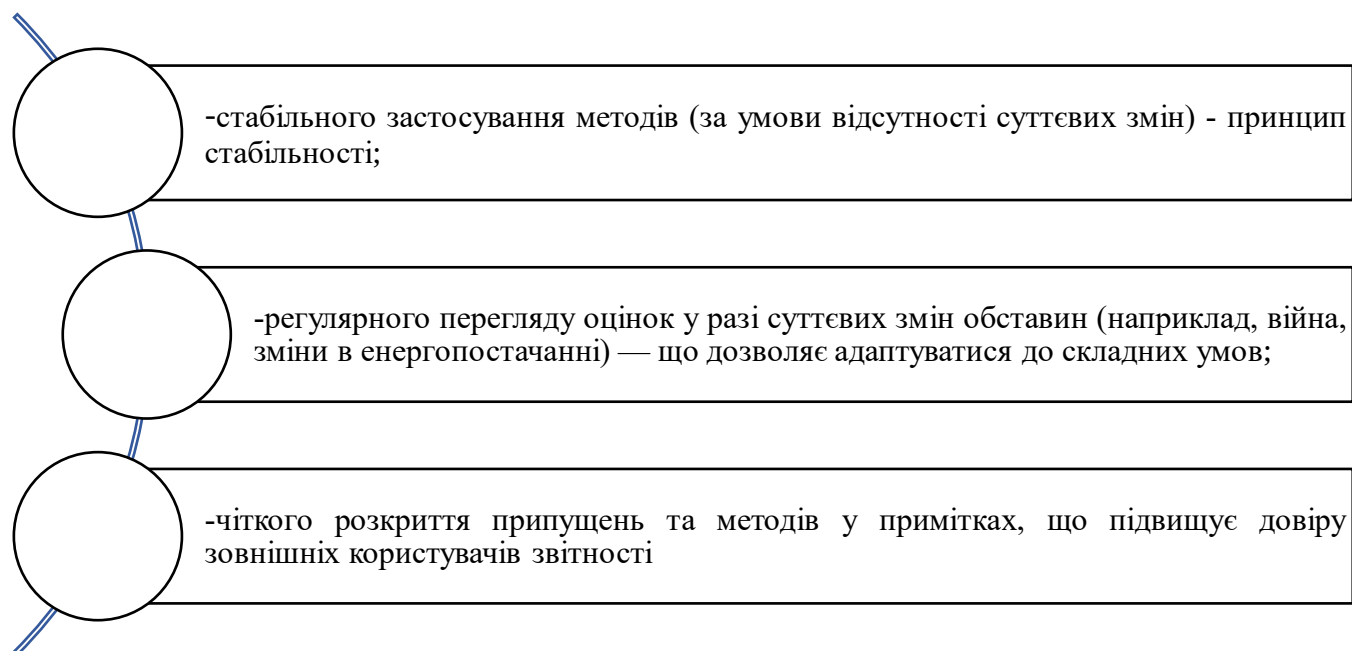

Рисунок 2.2 – Методичні аспекти формування облікової політики ПАТ АМКР за МСФЗ.

З огляду на специфіку металургійного виробництва (великі капіталовкладення, довгострокові активи, енергозалежність) ці методичні аспекти мають особливе значення.

Таким чином ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» — стратегічне підприємство України, яке поєднує потужний промисловий потенціал із сучасними підходами до управління та ведення обліку. Його інтеграція у глобальну групу ArcelorMittal визначає високі стандарти облікової політики, зокрема у сфері відображення доходів працівників, пенсійних зобов'язань та адміністрування ПДФО. Організація бухгалтерського обліку на підприємстві базується на принципах МСФЗ, що сприяє прозорості, надійності та інвестиційній привабливості. У складних умовах війни підприємство демонструє гнучкість, стійкість і високу соціальну відповідальність, що відображається також у його фінансово-обліковій системі.

2.2 Аналіз основних економічних показників діяльності підприємства

В умовах нестабільного зовнішнього середовища, зумовленого військовою агресією проти України, ключовим завданням системи управління підприємством стає оперативна та об'єктивна оцінка його економічного потенціалу, фінансового стану та результативності господарської діяльності. Саме тому особливої актуальності набуває системний аналіз основних економічних показників, який є основою прийняття стратегічних і тактичних управлінських рішень.

Аналіз економічних показників дозволяє обґрунтовано визначити:

- вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на фінансові результати діяльності підприємства;
- виявити резерви підвищення ефективності використання ресурсів;
- надати об'єктивну оцінку стабільності, прибутковості та ринкової адаптивності господарського суб'єкта [33, с. 18].

Особливо важливим проведення такого аналізу є для підприємств, що функціонують у галузях із високою капіталоємністю, залежністю від експорту та значними витратами на енергоресурси. Таким підприємством є ПАТ «АМКР», діяльність якого у 2022–2024 роках зазнала значних трансформацій,

спричинених деструктивним впливом бойових дій, зменшенням ринків збуту та ускладненням логістичних маршрутів.

Згідно з підходами сучасної теорії економічного аналізу, оцінка результативності діяльності підприємства передбачає використання системи аналітичних показників, що включають як абсолютні значення (виручка, прибуток, витрати), так і відносні коефіцієнти (рентабельність, ліквідність, фінансова автономія тощо), а також показники динаміки, структури та якості фінансових результатів [34, с. 22; 35, с. 35].

Як зазначає В. М. Серединська, економічний аналіз забезпечує можливість всебічної оцінки господарських процесів, дає змогу виявити закономірності змін економічних явищ та адаптувати управлінські рішення до реальних умов функціонування підприємства [33, с. 20]. Водночас, за І. П. Отенко, комплексний фінансовий аналіз спрямований не лише на фіксацію відхилень, а й на ідентифікацію причинно-наслідкових зв'язків, які формують динаміку економічних результатів [35, с. 42].

Показники аналізуються на основі офіційної консолідованої фінансової звітності ПАТ «АМКР», що публікується на сайті підприємства [37], з урахуванням вимог МСФЗ та НПСБО, які застосовуються в Україні. Результати аналізу дозволяють виявити проблемні аспекти та позитивні тенденції в роботі підприємства, сформулювати висновки щодо ефективності використання його ресурсного потенціалу, а також обґрунтувати шляхи вдосконалення аналітичного інструментарію в управлінні.

Проведемо аналіз основних економічних показників діяльності ПАТ «АМКР» за 2022–2024 роки за даними наведені у дод. В-К. Такий аналіз має не лише високу практичну значущість, а й наукову цінність, оскільки дозволяє дослідити особливості функціонування великого промислового підприємства в умовах системної кризи та нестабільності макроекономічного середовища.

Таблиця 2.1. – Аналіз основних економічних показників діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2022–2024 роки

Економічні показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Абсолютне відхилення, тис. грн / осіб / грн		Відносне відхилення, %	
				2023/2022	2024/2023	2023/2022	2024/2023
1	2	3	4	5	6	7	8
Виручка від реалізації продукції, тис. грн	43 818 410	41 848 635	44 591 407	-1 969 775	+2 742 772	-4,5	+6,6
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	55 829 721	50 635 909	69 042 126	-5 193 812	+18 406 217	-9,3	+36,4
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	-49 009 104	-11 811 030	-8 848 963	+37 198 074	+2 962 067	+75,9	+25,1
Рентабельність, % (прибуток / виручка × 100)	-111,9	-28,2	-19,8	+83,7	+8,4	+74,8	+29,8
Середньоспискова чисельність працівників, осіб	19 553	18 100	16 789	-1 453	-1 311	-7,4	-7,2
Фонд оплати праці, тис. грн	7 261 100	6 985 450	6 731 600	-275 650	-253 850	-3,8	-3,6
Середня зарплата одного працівника, грн (ФОП/чисельність)	30 854	32 180	33 462	+1 326	+1 282	+4,3	+4,0
Дебіторська заборгованість за товари, тис. грн	9 812 670	10 933 415	9 611 253	+1 120 745	-1 322 162	+11,4	-12,1
Кредиторська заборгованість за товари, тис. грн	2 711 544	3 456 881	4 228 102	+745 337	+771 221	+27,5	+22,3

У 2023 році діяльність підприємства залишалася збитковою, однак зафіксовано суттєве скорочення чистого збитку — з 49,0 млн грн у 2022 році до 11,8 млн грн у 2023 році, тобто на 75,9 %. Така динаміка свідчить про ефективні заходи антикризового характеру, реалізовані керівництвом у відповідь на деструктивний вплив зовнішніх чинників, зокрема повномасштабної війни.

Зниження виручки від реалізації продукції на 4,5 % у 2023 році порівняно з 2022 роком було зумовлене перебоями в логістиці, зменшенням експортних

поставок та нестабільною ситуацією на ринках металопродукції. Водночас собівартість реалізованої продукції скоротилась на 9,3 %, що вказує на оптимізацію витрат, зокрема зниження енергетичних витрат та реструктуризацію виробництва.

Рівень рентабельності, попри те, що залишився від'ємним (–28,2 %), суттєво покращився порівняно з 2022 роком (–111,9 %), що свідчить про відновлення операційної ефективності підприємства.

У 2023 році також спостерігається зниження чисельності персоналу на 7,4 % та скорочення фонду оплати праці на 3,8 %. Це вказує на реалізацію політики скорочення витрат через оптимізацію персоналу, однак при цьому середньомісячна заробітна плата одного працівника зросла на 4,3 %, що може свідчити про підвищення продуктивності праці або переорієнтацію на більш кваліфікований склад працівників.

Зростання дебіторської заборгованості на 11,4 % відображає ускладнення розрахункової дисципліни з боку контрагентів, у той час як збільшення кредиторської заборгованості на 27,5 % свідчить про відкладення зобов'язань підприємством, що негативно впливає на його платоспроможність.

У 2024 році спостерігається помірне зростання виручки на 6,6 %, що може бути зумовлено частковим відновленням зовнішніх ринків збуту, збільшенням попиту на внутрішньому ринку та розширенням виробничої активності підприємства.

Однак, незважаючи на позитивну динаміку доходів, собівартість реалізованої продукції зросла на 36,4 %, що вказує на різке зростання витрат, зокрема на енергоносії, логістику та обслуговування обладнання. Це призвело до збереження збитковості діяльності, хоча обсяг збитків скоротився ще на 25,1 % порівняно з 2023 роком, до рівня –8,8 млн грн.

У 2024 році продовжилося скорочення чисельності персоналу на 7,2 %, що свідчить про тривалу політику оптимізації кадрового складу. Разом із тим, середня заробітна плата працівника зросла на 4,0 %, що підтверджує стратегію утримання кваліфікованого персоналу та посилення соціальної відповідальності підприємства в умовах воєнного стану.

Скорочення дебіторської заборгованості на 12,1 % у 2024 році вказує на покращення платіжної дисципліни покупців або ефективніше управління дебіторською політикою. Одночасно зростання кредиторської заборгованості на 22,3 % свідчить про перенесення фінансового навантаження на постачальників, що може мати як позитивні короткострокові ефекти, так і ризики у середньостроковій перспективі.

Таким чином, у період 2022–2024 рр. діяльність ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» залишалася збитковою, однак тенденція до зниження обсягів збитків, зростання виручки у 2024 році та покращення окремих показників ефективності свідчать про адаптацію підприємства до кризових умов. Основними чинниками змін у фінансово-економічному стані стали військові дії, порушення логістичних ланцюгів, енергетична нестабільність, а також внутрішня політика оптимізації витрат і персоналу. Загалом, при збереженні тенденцій відновлення, підприємство має потенціал для виходу на позитивні фінансові результати у найближчій перспективі.

Проведемо аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості ПАТ АМКР за 2022-2024 роки.

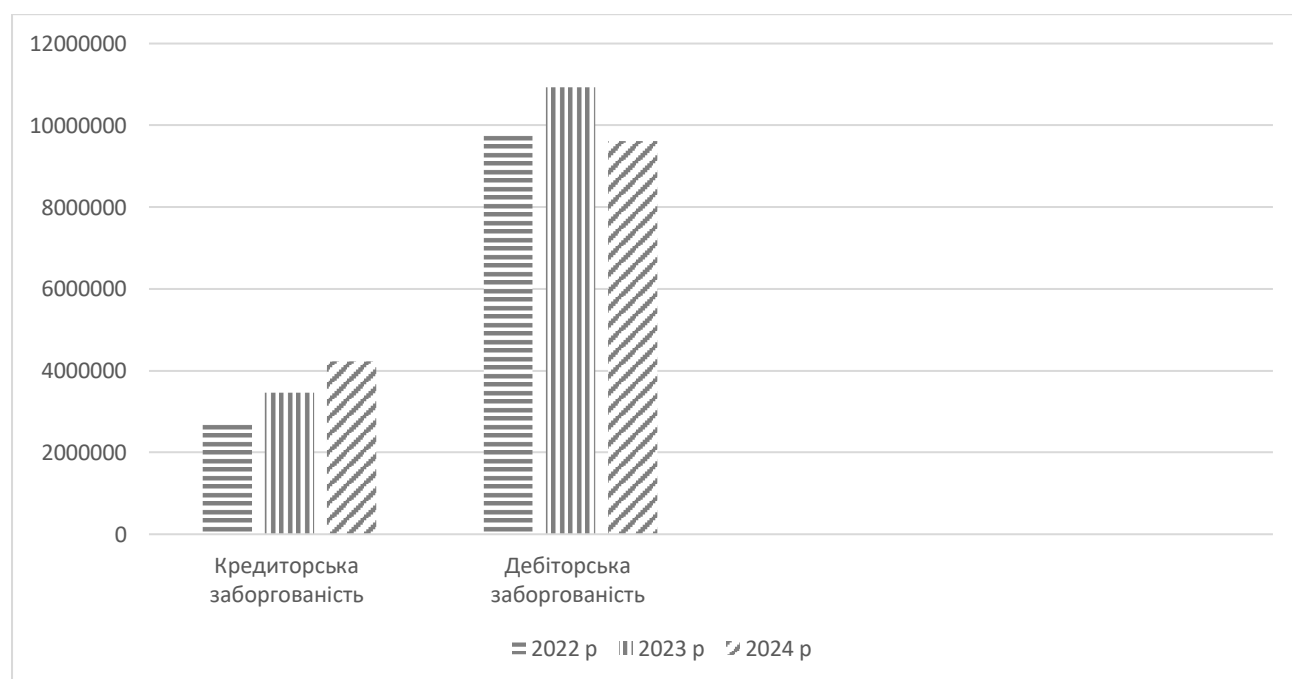

Рисунок 2.3 – Динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості за 2022-2024рр. ПАТ АМКР

Упродовж 2022–2024 років на підприємстві спостерігалася значна варіативність обсягів дебіторської та кредиторської заборгованості, що

зумовлено як внутрішніми управлінськими рішеннями, так і зовнішніми економічними та геополітичними обставинами.

У 2023 році порівняно з 2022 роком дебіторська заборгованість зросла з 9 812 670 тис. грн до 10 933 415 тис. грн, тобто на 1 120 745 тис. грн або 11,4 %. Така динаміка вказує на ускладнення фінансової дисципліни з боку контрагентів, що могло бути пов'язано з нестабільністю платоспроможності партнерів у воєнних умовах, а також загальним зниженням ділової активності на внутрішньому ринку. Крім того, відтермінування розрахунків могло розглядатися підприємством як інструмент підтримки клієнтських зв'язків у складний період.

У той же період кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги зросла ще більш суттєво — з 2 711 544 тис. грн у 2022 році до 3 456 881 тис. грн у 2023 році, що становить приріст на 745 337 тис. грн або 27,5 %. Це свідчить про активне використання підприємством відстрочок платежів перед постачальниками як форми зовнішнього короткострокового фінансування. З урахуванням падіння виручки та збиткової діяльності у 2022 році, така політика дозволила підприємству перерозподілити обігові кошти, утримуючи хоча б базовий рівень платоспроможності.

У 2024 році ситуація дещо змінилася. Обсяг дебіторської заборгованості скоротився до 9 611 253 тис. грн, що на 1 322 162 тис. грн або 12,1 % менше, ніж у 2023 році. Така тенденція може бути свідченням посилення контролю за станом розрахунків із покупцями, а також удосконалення внутрішньої кредитної політики підприємства. Також це може бути наслідком зменшення обсягів реалізації на умовах відстрочення платежу або скорочення дебіторської бази шляхом списання сумнівної заборгованості.

Разом з тим, кредиторська заборгованість у 2024 році зросла до 4 228 102 тис. грн, що становить приріст на 771 221 тис. грн або 22,3 % порівняно з 2023 роком. Цей факт свідчить про продовження використання механізмів відтермінування розрахунків із постачальниками, зважаючи на зростання собівартості реалізованої продукції (на 36,4 %) та обмежений грошовий потік, викликаний повільною відновлюваністю попиту.

У сукупності така динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості засвідчує, що підприємство в умовах постійного тиску з боку зовнішніх чинників продовжує балансувати між утриманням платоспроможності та збереженням стосунків із партнерами, використовуючи гнучкі інструменти управління короткостроковою заборгованістю.

Надалі проведемо оцінку ефективності фінансового стану підприємства. Оцінка фінансового стану підприємства є одним із ключових етапів аналізу ефективності його діяльності, оскільки дозволяє виявити рівень платоспроможності, фінансової стійкості та залежності від зовнішнього фінансування. У таблиці 2 представлено основні коефіцієнти, що характеризують фінансовий стан ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2022–2024 роки.

Таблиця 2.2. – Коефіцієнти оцінки фінансового стану ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2022–2024 роки

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Абсолютне відхилення		Відносне відхилення, %	
				2023/2022	2024/2023	2023/2022	2024/2023
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	1,61	0,87	0,66	–0,74	–0,21	–45,96%	–24,14%
2. Коефіцієнт автономії (фін. незалежність)	0,54	0,34	0,14	–0,20	–0,20	–37,04%	–58,82%
3. Коефіцієнт фінансового левериджу (залежності)	1,87	2,94	7,00	+1,07	+4,06	+57,22%	+138,10%
4. Частка поточних зобов'язань у загальній сумі зобов'язань, %	75,3	80,0	83,3	+4,7	+3,3	+6,24%	+4,13%

Дослідження показало, що протягом трирічного періоду коефіцієнт поточної ліквідності демонстрував негативну динаміку. У 2022 році показник становив 1,61, що перевищує нормативне значення (1,0), однак вже у 2023 році він знизився до 0,87, а у 2024 — до 0,66. Така тенденція свідчить про високий

ризик втрати підприємством поточної платоспроможності, оскільки власних обігових коштів стає недостатньо для покриття короткострокових зобов'язань. Причиною такого зниження є зростання поточних зобов'язань при недостатньому зростанні оборотних активів, що обумовлено як високою інфляцією, так і логістичними обмеженнями в умовах воєнного стану.

Коефіцієнт автономії, який показує частку власного капіталу в загальній структурі фінансування, знижувався протягом усіх трьох років — з 0,54 у 2022 році до критичних 0,14 у 2024 році, тобто майже у чотири рази. Це свідчить про зниження фінансової стійкості підприємства та посилення залежності від зовнішніх джерел фінансування, зокрема кредиторської заборгованості. Така динаміка обумовлена накопиченням збитків та зменшенням власного капіталу, що є наслідком збиткової операційної діяльності в умовах непередбачуваного зовнішнього середовища.

Паралельно зі зниженням автономії, спостерігається різке зростання коефіцієнта фінансового левериджу — з 1,87 у 2022 році до 7,00 у 2024 році, тобто на 138,1 %. Це означає, що на кожен 1 гривню власного капіталу припадає вже 7 гривень зобов'язань. Така висока залежність від позикових коштів створює підвищені фінансові ризики, зокрема ризик дефолту у разі різкого погіршення ринкової ситуації або припинення лояльної політики з боку контрагентів.

Протягом аналізованого періоду спостерігається переважання поточних зобов'язань у загальній структурі зобов'язань: їх частка зросла з 75,3 % у 2022 році до 83,3 % у 2024 році. Це свідчить про переважання короткострокової заборгованості над довгостроковими зобов'язаннями, що, з одного боку, дозволяє зберігати гнучкість фінансування, однак, з іншого — підвищує ризик втрати платоспроможності, оскільки потребує постійного оновлення фінансових ресурсів для виконання поточних зобов'язань.

У цілому результати аналізу свідчать про погіршення фінансового стану ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» у період 2022–2024 років. Основними негативними тенденціями є зниження рівня ліквідності, зростання фінансової залежності, зменшення частки власного капіталу та зростання частки поточних

зобов'язань. Такі показники вказують на потребу у терміновому зміцненні капіталізації підприємства, оптимізації фінансових потоків та перегляді кредитної політики, особливо в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Фінансова стійкість підприємства характеризується його здатністю забезпечувати безперебійне фінансування господарської діяльності за рахунок стабільних джерел. У процесі аналізу застосовуються коефіцієнти, що дозволяють оцінити структуру капіталу, покриття активів та ризикованість фінансування.

Таблиця 2.3. – Показники фінансової стійкості ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2022–2024 роки

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Абсолютне відхилення		Відносне відхилення, %	
				2023/2022	2024/2023	2023/2022	2024/2023
Коефіцієнт автономії (власного капіталу)	0,54	0,34	0,14	–0,20	–0,20	–37,04 %	–58,82 %
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,46	0,18	–0,06	–0,28	–0,24	–60,87 %	–133,33 %
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,21	0,12	0,03	–0,09	–0,09	–42,86 %	–75,00 %
Коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу	0,87	1,94	6,99	+1,07	+5,05	+123,0 %	+260,8 %
Частка довгострокових зобов'язань у загальних зобов'язаннях, %	24,7	20,0	16,7	–4,7	–3,3	–19,03 %	–16,50 %

Отже, коефіцієнт автономії демонструє постійну втрату фінансової незалежності підприємства. Значення у 2024 році становить лише 0,14, що є

критично низьким та свідчить про домінування зовнішніх джерел фінансування у структурі пасивів. Така ситуація пов'язана з накопиченням збитків, що зменшують обсяг власного капіталу.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами, який у 2022 році становив 0,46, до 2024 року став від'ємним ($-0,06$). Це означає, що власного капіталу недостатньо навіть для покриття поточних активів, що свідчить про високий рівень фінансової нестабільності. Такий стан зазвичай характерний для підприємств у кризовому стані.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу, який визначає гнучкість використання власного фінансування, також суттєво знизився — з 0,21 до 0,03. Це вказує на те, що майже весь наявний власний капітал вкладено в необоротні активи, а підприємство втрачає можливість оперативного маневрування ресурсами.

Коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу (фінансового левериджу) у 2024 році сягнув 6,99, що означає, що на кожен 1 грн власних коштів припадає майже 7 грн запозичених ресурсів. Така структура пасивів надзвичайно ризикована і створює значний тиск на грошові потоки.

Зменшення частки довгострокових зобов'язань у структурі загальних зобов'язань з 24,7 % до 16,7 % свідчить про тенденцію до короткострокового фінансування, що погіршує довгострокову платоспроможність і збільшує ризик фінансової нестабільності.

Отже, аналіз фінансової стійкості ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» засвідчив критичне погіршення ключових показників упродовж 2022–2024 років. Підприємство виявилось вразливим до впливу зовнішніх економічних шоків, передусім пов'язаних із воєнною агресією проти України. Основними наслідками стали:

- втрата фінансової незалежності (низький рівень автономії);
- дефіцит власних оборотних коштів;
- зростання кредитного навантаження;
- переважання короткострокових зобов'язань у структурі пасивів.

У таких умовах доцільно розробити програму фінансового оздоровлення підприємства, що передбачає реструктуризацію заборгованості, залучення інвестицій та покращення внутрішнього контролю за обігом капіталу.

Ділова активність підприємства характеризує ефективність використання його ресурсів, передусім — активів, дебіторської та кредиторської заборгованості. Основними показниками ділової активності є коефіцієнти оборотності, які показують, наскільки швидко підприємство обертає свої ресурси в доходи.

Таблиця 2.4. – Показники ділової активності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2022–2024 роки

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Абсолютне відхилення		Відносне відхилення, %	
				2023/2022	2024/2023	2023/2022	2024/2023
Коефіцієнт оборотності активів (разів)	0,31	0,26	0,27	–0,05	+0,01	–16,1 %	+3,8 %
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (разів)	4,47	3,83	4,64	–0,64	+0,81	–14,3 %	+21,1 %
Період погашення дебіторської заборгованості (днів)	80	95	78	+15	–17	+18,8 %	–17,9 %
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (разів)	17,1	14,2	11,8	–2,9	–2,4	–17,0 %	–16,9 %
Період погашення кредиторської заборгованості (днів)	21	26	31	+5	+5	+23,8 %	+19,2 %

Результати проведеного аналізу свідчать про наявність певної нестабільності ділової активності підприємства упродовж 2022–2024 років, що є закономірним наслідком впливу зовнішніх дестабілізуючих чинників,

насамперед — збройної агресії проти України, зміни логістичних ланцюгів, перебоїв у виробничому циклі та зниження попиту на ринках збуту.

У 2023 році, порівняно з 2022 роком, спостерігалось зниження коефіцієнта оборотності активів на 16,1 %, що свідчить про зменшення інтенсивності використання активів для генерування доходу. Це пояснюється падінням обсягів виробництва, обмеженням експортних операцій та зменшенням внутрішнього споживання металопродукції.

Негативна динаміка коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості (–14,3 %) у 2023 році відображає уповільнення розрахунків із контрагентами. Водночас збільшення періоду її погашення з 80 до 95 днів свідчить про послаблення платіжної дисципліни покупців, що, ймовірно, пов'язано із загальною економічною невизначеністю та фінансовими труднощами клієнтів підприємства.

Проте у 2024 році дебіторська заборгованість почала обертатися швидше (зростання коефіцієнта на 21,1 % та зменшення строку її погашення на 17,9 %), що може бути наслідком посилення контролю за розрахунками, перегляду умов договорів, а також реструктуризації дебіторської політики компанії.

Щодо кредиторської заборгованості, її оборотність демонструвала стійке зниження протягом усього аналізованого періоду. Так, у 2022 році зобов'язання перед постачальниками обертались 17,1 разів на рік, у 2023 — вже 14,2, а у 2024 — лише 11,8 разів. Збільшення строку погашення кредиторської заборгованості (з 21 до 31 дня) свідчить про вимушене подовження термінів розрахунків із постачальниками, що, у свою чергу, може бути реакцією підприємства на дефіцит грошових ресурсів і спробою зберегти обігові кошти для критично важливих операцій.

Загалом, динаміка показників ділової активності свідчить про:

- зменшення ефективності управління активами підприємства у 2023 році з частковим відновленням у 2024 році;
- проблеми в системі дебіторсько-кредиторських розрахунків, спричинені зовнішніми шоками;
- впровадження внутрішніх стабілізаційних заходів у 2024 році, які дозволили частково покращити обіг дебіторської заборгованості.

Ці фактори підтверджують, що ділова активність ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» виявилася вразливою до макроекономічних змін, проте підприємство демонструє здатність до адаптації через оптимізацію обігових процесів, перегляд взаємовідносин з контрагентами та впровадження управлінських рішень, спрямованих на підвищення фінансової гнучкості.

Фінансові результати діяльності підприємства — це ключовий індикатор його ефективності, що характеризує прибутковість або збитковість господарювання, а також здатність формувати внутрішні джерела фінансування. Аналіз фінансових результатів доцільно проводити з урахуванням рівня, динаміки, структури та якості прибутку або збитків.

Таблиця 2.5. – Основні фінансові результати ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2022–2024 роки, тис. грн

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Абсолютне відхилення		Відносне відхилення, %	
				2023/2022	2024/2023	2023/2022	2024/2023
Дохід (виручка) від реалізації продукції	14 354 012	16 402 000	19 118 000	+2 048 000	+2 716 000	+14,3	+16,6
Собівартість реалізованої продукції	9 726 718	12 002 000	14 112 000	+2 275 282	+2 110 000	+23,4	+17,6
Валовий прибуток (збиток)	4 627 294	4 400 000	5 006 000	-227 294	+606 000	-4,9	+13,8
Операційний прибуток (збиток)	-3 000 128	-700 000	-200 000	+2 300 128	+500 000	+76,7	+71,4
Чистий фінансовий результат (прибуток/збиток)	-16 059 456	-4 630 000	-3 788 000	+11 429	+842 000	+71,1	+18,2
Питома вага чистого збитку до доходу, %	-111,9	-28,2	-19,8	+83,7	+8,4	+74,8	+29,8

Протягом аналізованого періоду спостерігається чітка тенденція до зменшення збитковості підприємства. У 2022 році АМКР зафіксувало катастрофічний розмір чистого збитку — понад 16 млрд грн, що зумовлено

різким падінням попиту, втратою частини потужностей, інфляційним зростанням витрат і збоєм в експортно-логістичних маршрутах.

У 2023 році, хоча підприємство все ще залишалося збитковим (–4,63 млрд грн), проте збиток скоротився у 3,5 рази порівняно з попереднім роком. Це стало можливим завдяки оптимізації витрат, поступовому відновленню виробництва, а також зростанню обсягів продажів.

У 2024 році спостерігається подальше скорочення збитку до –3,79 млрд грн, що є результатом помірного зростання доходів (на 16,6 %), стримування собівартості (її приріст на 17,6 % був нижчим за темпи приросту виручки), а також підвищення операційної ефективності.

Аналіз структури формування фінансового результату свідчить про суттєвий вплив витрат операційної діяльності на кінцевий результат. У 2022 році при позитивному валовому прибутку (4,6 млрд грн) підприємство зазнало операційного збитку в понад 3 млрд грн, що свідчить про високі адміністративні, збутові та інші операційні витрати. Ця тенденція, хоч і зменшилась у 2023–2024 рр., залишається головним фактором формування збитків.

Водночас у 2024 році валовий прибуток зріс до 5 млрд грн, що свідчить про відновлення виробничої рентабельності, хоча операційний результат залишився від’ємним, через стабільно високі витрати на утримання інфраструктури та енергоресурси.

Якість фінансових результатів можна оцінити за співвідношенням чистого фінансового результату до виручки. Якщо у 2022 році питома вага збитку у доході становила –111,9 %, то у 2024 — вже лише –19,8 %. Це свідчить про суттєве покращення фінансової стабільності підприємства, попри те, що показник ще залишається від’ємним. Тобто, кожна гривня доходу приносить менше збитків, що є позитивним трендом у післякризовому відновленні.

Крім того, варто відзначити, що відсутність різких коливань у 2024 році свідчить про підвищення передбачуваності операційної діяльності, що також можна віднести до ознаки зростання якості фінансових результатів.

Проведений аналіз фінансових результатів ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2022–2024 роки дозволяє зробити висновок про поступове відновлення

прибутковості підприємства після глибокої кризи, спричиненої повномасштабною агресією проти України.

У 2022 році підприємство зазнало істотного фінансового удару, проте в наступні роки, завдяки оптимізації витрат, відновленню частини виробничих процесів, розширенню ринків збуту та перегляду фінансової політики, відбулося значне скорочення обсягів збитків.

Водночас структура формування фінансового результату вказує на необхідність зниження операційних витрат, зокрема адміністративних і збутових, які продовжують обтяжувати результат.

З огляду на позитивну динаміку валового прибутку та стабілізацію грошових потоків, підприємство має передумови для виходу на беззбитковий рівень у середньостроковій перспективі. Однак для цього необхідне подальше вдосконалення управління витратами, залучення додаткових інвестицій та диверсифікація джерел доходу, що дозволить зміцнити якість фінансових результатів та забезпечити відновлення фінансової стійкості підприємства.

Показники рентабельності дозволяють оцінити ефективність використання ресурсів для досягнення прибутку, а також визначити потенціал розвитку підприємства в майбутньому.

Таблиця 2.6. – Показники рентабельності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2022–2024 роки

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Абсолютне відхилення		Відносне відхилення, %	
				2023/ 2022	2024/ 2023	2023/ 2022	2024/ 2023
Рентабельність реалізації, % (чистий прибуток / виручка)	-111,9	-28,2	-19,8	+83,7	+8,4	+74,8 %	+29,8 %
Рентабельність активів, % (чистий прибуток / активи)	-13,4	-3,7	-2,6	+9,7	+1,1	+72,4 %	+29,7 %
Рентабельність власного капіталу, % (чистий прибуток / власний капітал)	-24,8	-10,1	-6,1	+14,7	+4,0	+59,3 %	+39,6 %

У 2022 році підприємство зазнало значних фінансових втрат, що зумовило формування від'ємного значення усіх показників прибутковості. Зокрема, рентабельність реалізації у 2022 році становила $-111,9\%$, що свідчить про збитковість кожної гривні виручки, викликану перевищенням витрат над доходами в умовах порушення виробничих ланцюгів, простою потужностей та зростанням витрат на енергоресурси й логістику.

У 2023 році показники рентабельності покращились, зокрема рентабельність реалізації зросла до $-28,2\%$, що свідчить про зниження рівня збитковості. Це могло бути обумовлено оптимізацією витрат, реструктуризацією контрактів, скороченням персоналу та переглядом цінової політики. Разом з тим, збереження від'ємного значення вказує на тривалу адаптацію підприємства до нових економічних реалій.

У 2024 році відбулося подальше покращення фінансового результату, і рентабельність реалізації досягла $-19,8\%$. Така динаміка вказує на стратегічні зусилля підприємства з відновлення прибутковості, зокрема через поступове відновлення експортних операцій, часткову стабілізацію ринку збуту та зростання обсягів реалізації.

Рентабельність активів також зросла з $-13,4\%$ у 2022 році до $-2,6\%$ у 2024 році. Це означає, що ефективність використання майнового комплексу підприємства поступово відновлюється, хоча негативний результат свідчить про недостатність доходів для покриття витрат на обслуговування активів.

Аналогічна тенденція спостерігається щодо рентабельності власного капіталу: зростання з $-24,8\%$ у 2022 році до $-6,1\%$ у 2024 році вказує на поступове зменшення збитковості інвестованих коштів власників, проте рівень прибутковості залишається критично низьким, що обмежує можливості реінвестування і розвитку.

Узагальнюючи результати аналізу прибутковості діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», можна зробити висновок, що підприємство перебувало у фазі глибокої фінансової кризи у 2022 році, однак у 2023–2024 роках відзначалося поступове скорочення збитковості за ключовими фінансовими показниками.

Причинно-наслідковими чинниками зниження прибутковості стали:

- втрата частини виробничого потенціалу через військові дії;
- обсягів реалізації продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- зростання собівартості продукції через енергетичну та логістичну нестабільність.

У той же час зростання рентабельності у 2023–2024 роках обумовлено:

- оптимізацією витратної частини бюджету підприємства;
- переглядом операційної моделі функціонування;
- підвищенням ефективності використання активів і капіталу.

Незважаючи на збереження від'ємних значень показників прибутковості, позитивна динаміка свідчить про наявність потенціалу для відновлення та розвитку підприємства, за умови збереження стратегічного курсу на модернізацію, оптимізацію та зменшення залежності від зовнішніх чинників.

Проведений комплексний аналіз основних економічних та фінансових показників діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2022–2024 роки дозволяє зробити висновок про складний, але поступово стабілізуючийся фінансово-економічний стан підприємства, сформований під впливом як глобальних макроекономічних викликів, так і внутрішніх управлінських рішень.

У 2022 році підприємство зазнало серйозних втрат через військову агресію проти України, що призвело до різкого падіння доходів, перевищення витрат над прибутками, високого рівня збитковості та погіршення показників ліквідності та фінансової стійкості. У цей період було втрачено значну частину операційного потенціалу, що зумовило формування негативного фінансового результату у всіх напрямках аналізу.

Однак у 2023–2024 роках відзначається поступова позитивна динаміка більшості показників. Зокрема обсяг виручки зріс на 33 % протягом двох років. Але зменшено розмір чистого збитку більш ніж у 4 рази. Покращилися показники оборотності дебіторської заборгованості

Попри це, аналіз фінансової стійкості засвідчив зростання фінансової залежності від зовнішніх джерел, зниження коефіцієнтів автономії та негативну динаміку забезпеченості власними оборотними засобами. Рентабельність

діяльності залишалась від'ємною протягом усього періоду, що свідчить про недостатню ефективність витратної політики та високе операційне навантаження.

Крім того, оцінка ділової активності виявила зменшення швидкості оборотності активів та уповільнення розрахунків із постачальниками, що є свідченням погіршення фінансової дисципліни внаслідок обмежених ресурсів.

З огляду на вищезазначене, можна стверджувати, що ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» знаходиться на етапі післякризового відновлення, демонструючи ознаки адаптації до нових економічних умов. Водночас збереження від'ємної прибутковості та послаблення фінансової стійкості вказують на потребу в поглиблених стратегічних трансформаціях, зокрема: реструктуризації зобов'язань, оптимізації витрат, посиленні внутрішнього контролю за оборотним капіталом, реінвестуванні у модернізацію виробництва.

Таким чином, незважаючи на складні зовнішні обставини, підприємство має потенціал до відновлення конкурентоспроможності за умови ефективної реалізації фінансової політики та належної підтримки з боку держави й інвесторів.

2.3 Організація бухгалтерського обліку податку на доходи фізичних осіб на підприємстві

У першому розділі зверталася увага на те, що об'єктом оподаткування податком на доходи фізичних осіб (далі — ПДФО) виступає сукупний дохід, нарахований платнику податку протягом звітного податкового періоду [1]. Відтак, організація бухгалтерського обліку ПДФО на підприємстві тісно пов'язана з обліком оплати праці та іншими виплатами, які входять до бази оподаткування.

Згідно з вимогами Податкового кодексу України, до доходів, що підлягають оподаткуванню ПДФО, належать, зокрема: заробітна плата, інші заохочувальні та компенсаційні виплати, доходи за договорами цивільно-правового характеру, а також інші доходи, що прирівнюються до заробітної плати [1]. Як зазначається у роботах [38, с. 188], ці суми формують податкову

базу та потребують точного бухгалтерського обліку як з боку нарахування, так і утримання ПДФО.

Облік таких виплат ведеться в межах системи обліку праці на підприємстві, яка включає табельний облік, нарахування заробітної плати, обчислення утримань, нарахування єдиного внеску, ПДФО і військового збору.

Бухгалтерський облік ґрунтується на використанні первинних документів, які слугують підставою для здійснення записів у регістрах обліку. До таких документів належать: табель обліку використання робочого часу (типова форма № П-5)- дод.Л, розрахунково-платіжні відомості (типова форма № П-6, № П-7), відомості нарахування заробітної плати, заяви працівників, накази про прийом, звільнення, зміну оплати праці тощо [39, с. 196]. Ці документи формуються у встановленому порядку та зберігаються відповідно до вимог законодавства.

Відповідно до Плану рахунків, облік розрахунків за податками і зборами здійснюється на рахунку 64 «Розрахунки за податками» [40]. Для обліку ПДФО використовують субрахунок 641 «Розрахунки за податками», де у розрізі аналітичного обліку ведуться розрахунки за окремими податками та зборами. На рис. 2.4 наведені нарахування та утримання ПДФО в бухгалтерських проведеннях.

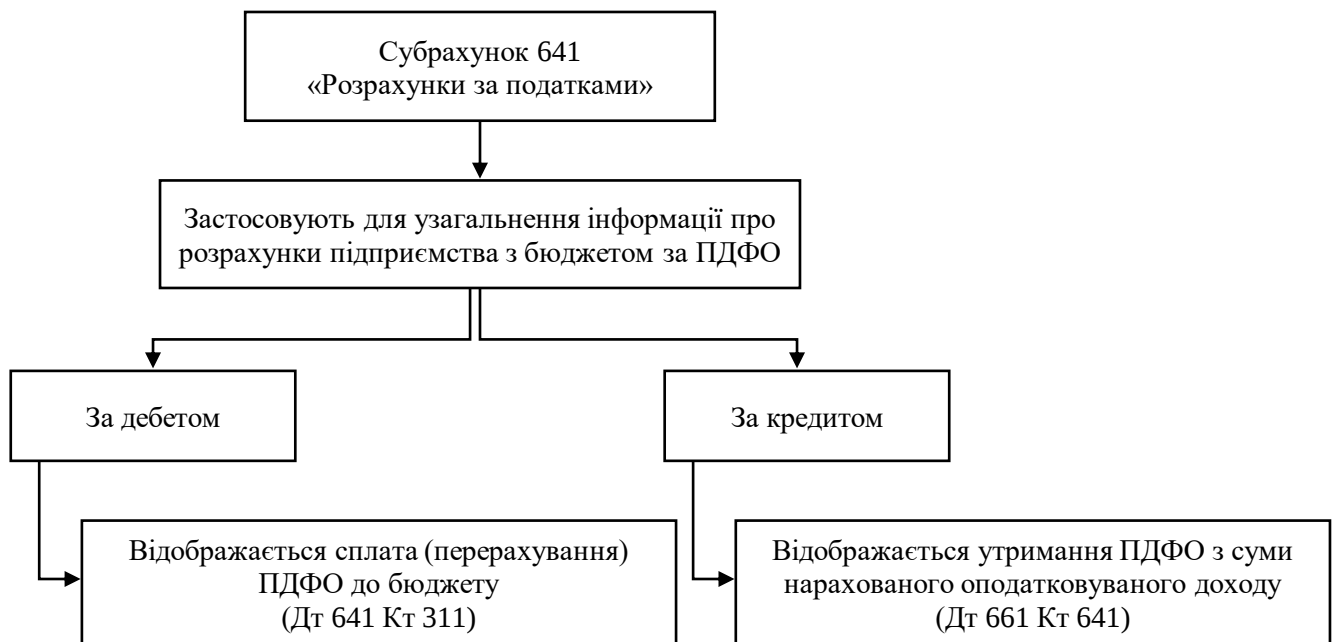

Рисунок 2.4 –Схема наведені нарахування та утримання ПДФО в бухгалтерських проведеннях.

У сучасних умовах функціонування суб'єктів господарювання облік розрахунків із працівниками та бюджетом за ПДФО набуває особливої значущості. Зростання обсягів інформації, динамічні зміни у податковому законодавстві та потреба у мінімізації людського фактору зумовлюють необхідність запровадження автоматизованих систем обліку. Одним із провідних інструментів у цій сфері є ERP-рішення SAP, яке успішно використовується на багатьох великих підприємствах, зокрема і на ПрАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» (АМКР).

Система SAP забезпечує комплексну автоматизацію кадрового, зарплатного та фінансового обліку, включаючи всі етапи нарахування, утримання та відображення ПДФО. Одним із ключових модулів SAP у цьому контексті виступає SAP HCM (Human Capital Management) або його хмарна версія SAP SuccessFactors, що реалізує функціонал управління персоналом і нарахування заробітної плати відповідно до вимог податкового законодавства України [41]. SAP SuccessFactors Employee Central Payroll та її модуль управління персоналом (Human Capital Management, HCM) призначені для автоматизації ключових кадрово-зарплатних процесів: адміністрування працівників, нарахування заробітної плати, управління відпрацьованим часом, обліку пільг, соціальних виплат тощо.

Для підприємства як АМКР, яке має значну кількість працівників, складні кадрові процеси, багато видів виплат і потребує точного розрахунку ПДФО, застосування SAP дозволяє стандартизувати процеси, забезпечити конфігурованість під локальні українські вимоги з оподаткування і обліку [42, с. 3].

SAP HCM передбачає інтегроване ведення обліку персоналу:

- ведення особових справ працівників;
- облік робочого часу та відпусток;
- нарахування заробітної плати, премій та компенсацій;
- утримання податків і зборів (ПДФО, військовий збір, ЄСВ);
- формування бухгалтерських проводок;
- генерація регламентованої звітності (зокрема форми № 1ДФ).

Як зазначено на офіційному сайті розробника, модуль SAP SuccessFactors забезпечує гнучке адаптування до податкових та кадрових вимог понад 60 країн, включаючи Україну, а також підтримує сценарії локалізації, необхідні для розрахунку ПДФО [41].

Автоматизація процесів нарахування та утримання податків реалізується через налаштування довідників системи, зокрема:

- «Види доходів ПДФО»;
- «Пільги ПДФО»;
- «Межі доходів»;
- «Ставки ПДФО»;
- «Способи відображення в обліку».

Завдяки даним довідникам, користувач системи може сформувати податкову модель, що відображає особливості оподаткування відповідно до законодавства, наприклад, базову ставку ПДФО 18 % або пільгові ставки для окремих категорій працівників. У довіднику «Основні нарахування» задаються типові правила нарахування заробітної плати, а також параметри, які визначають включення конкретних нарахувань до бази оподаткування [42, с. 5].

У системі SAP налаштування «Параметрів розрахунку по ПДФО» здійснюється у розділі «Заробітна плата» → «Довідники» → «Види доходів ПДФО», «Пільги ПДФО», «Ставки ПДФО», а також у налаштуваннях конкретних видів нарахувань (довідник «Основні нарахування») [42, с. 5–7].

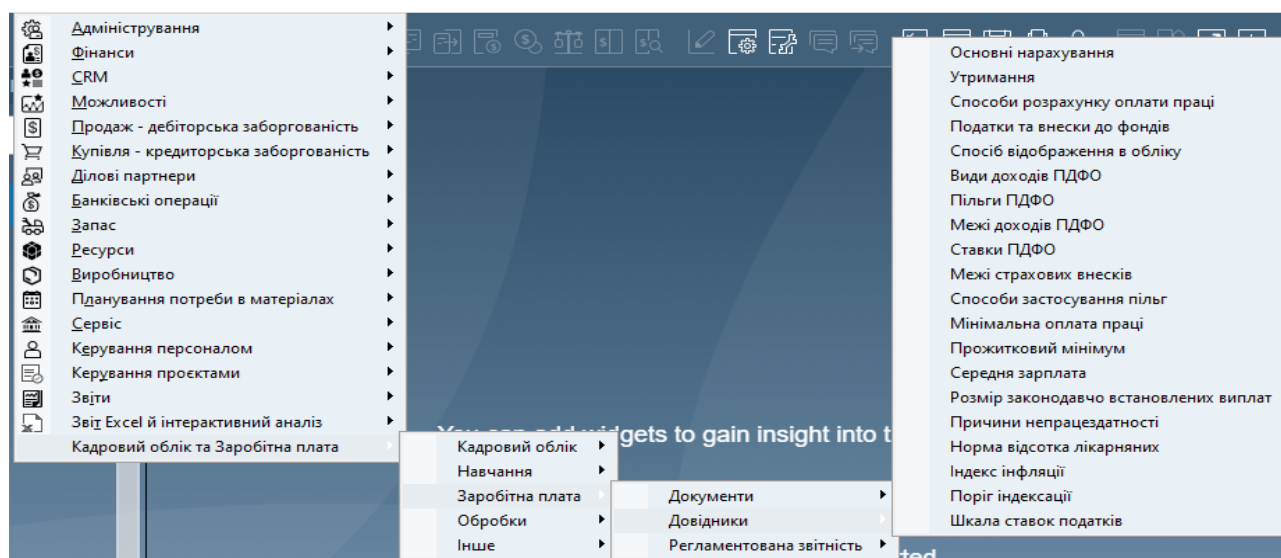

Рисунок 2.5 – Параметрів розрахунку по ПДФО в програмі SAP

Розрахунок ПДФО у системі SAP базується на попередньому налаштуванні параметрів, що визначають, які саме виплати підлягають оподаткуванню, за якою ставкою, та як вони відображаються у бухгалтерському обліку. У системі передбачено функціонал індивідуального налаштування податкових параметрів для кожного типу нарахування, де користувач визначає:

Вид доходу (наприклад, 101 — заробітна плата);

Пільгові ознаки;

Метод оподаткування;

Спосіб включення до загальної бази оподаткування;

Облікові рахунки (рахунок утримання ПДФО — 641.00; рахунок нарахування — 661.00) [42, с. 9].

The screenshot displays the 'Основні нарахування' (Basic Deductions) configuration window in SAP. The window has a title bar with standard window controls. Below the title bar, there are input fields for 'Код' (Code) with value 'TGHR_67' and 'Найменування' (Description) with value 'Премія за хворобу'. A tabbed interface is present with tabs: 'Розрахунок', 'Облік', 'Час', 'Базові нарахування', 'Є базою для', and 'Додаткові налаштування'. The 'Облік' (Accounting) tab is active, showing 'Спеціальні параметри розрахунку' (Special calculation parameters) with several checkboxes (e.g., 'Є доходом у нат. формі', 'Це відпустка', 'Це лікарняні', 'Це зарплата мобілізованим', 'Це разові нарахування', 'Гіп-договір', 'Входить до ФОП') and a 'Кількість місяців (для премії)' (Number of months (for bonus)) field set to '1'. Below this is the 'Параметри розрахунку по ПДФО' (Calculation parameters for CIT) section, where 'Вид доходу ПДФО' (CIT income type) is set to '101'. The 'Параметри для відображення в обліку' (Accounting display parameters) section shows 'Спосіб відображення в обліку' (Accounting display method) set to '1' and 'Рахунок' (Account) set to '661100'. A red arrow points from the '661100' account number to the 'Основні нарахування' account in the 'Спосіб відображення в обліку' (Accounting Display Method) dialog box. This dialog box also has fields for 'Код' (Code) set to '1', 'Найменування' (Description) set to 'Основні нарахування', 'Рахунок Дт' (Debit account) set to '920100', and 'Рахунок Кт' (Credit account) set to '066101'. It includes 'OK' and 'Скасувати' (Cancel) buttons.

Рисунок 2.6 – Налаштування податкових параметрів для нарахування ПДФО.

Варто підкреслити, що подібне конфігурування унеможливорює допущення помилок при розрахунках податку та гарантує дотримання принципів податкового законодавства.

Таке конфігурування дозволяє гнучка адаптувати податкову модель до вимог чинного законодавства України, уникаючи при цьому помилок, пов'язаних із ручним розрахунком [42, с. 5–9].

У структурі SAP кожна виплата (так звана Wage Type) класифікується як така, що є або не є об'єктом оподаткування. Крім того, визначається метод

розрахунку (відсотковий, фіксований, залежний тощо), послідовність розрахунку (первинне/залежне нарахування), та встановлюється зв'язок із видом податку.

Особливістю системи SAP є її модульна структура, яка дозволяє інтегрувати HR-модуль з модулем фінансового обліку (FI — Financial Accounting). Таким чином, усі нарахування та утримання автоматично формують бухгалтерські проводки без участі бухгалтера.

У довідниках SAP конфігуруються параметри, які визначають:

- дебетові рахунки витрат (наприклад, 920100 — витрати на оплату праці);
- кредитові рахунки розрахунків (661.00 — з працівниками, 641.00 — з бюджетом);
- аналітичні ознаки — центр витрат, підрозділ, тип витрати.

У результаті автоматичного розрахунку заробітної плати формуються типові проводки:

Дт 920100 – Кт 661100 — нарахування ЗП;

Дт 661100 – Кт 641100 — утримання ПДФО;

Дт 641100 – Кт 311000 — перерахування ПДФО до бюджету [42, с. 11].

Цей механізм налаштовується через схему відображення (Posting Schema), яка забезпечує правильне трансліювання результатів Payroll у модуль бухгалтерського обліку [43].

На підприємстві ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» застосування SAP стало основою для автоматизації як кадрового, так і фінансового обліку. У модулі SAP HCM було налаштовано:

- індивідуальні типи нарахувань для кожної категорії працівників;
- довідники ПДФО для визначення оподатковуваних доходів;
- інтеграцію з обліковими рахунками через фінансовий модуль;
- регламентовану звітність: автоматичне формування форми № 1ДФ, нарахування податку з урахуванням персоніфікованих ставок і пільг.

Таким чином, автоматизована система SAP дозволила підприємству забезпечити точність податкового обліку, своєчасність перерахувань до бюджету, а також скорочення витрат на бухгалтерський персонал.

Не менш важливою функцією автоматизованої облікової системи SAP є забезпечення формування та подання регламентованої звітності, зокрема об'єднаної звітності з ПДФО та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ). Відповідно до чинного законодавства, платники податку зобов'язані щоквартально подавати об'єднаний звіт, який включає як загальний розрахунок ПДФО, так і додатки щодо ЄСВ, пільг, ознак доходів тощо.

У межах системи SAP формування такої звітності реалізується у модулі «Кадровий облік та заробітна плата», підрозділ «Регламентована звітність», де передбачено відповідний документ — «Об'єднана звітність ПДФО та ЄСВ». Цей документ містить як загальну форму звіту, так і набір додатків (Додатки 1, 4, 5, 6), які можуть формуватись автоматично на підставі даних обліку персоналу та заробітної плати [42, с. 1].

Рисунок 2.7 – Документ — «Об'єднана звітність ПДФО та ЄСВ» в програмі SAP.

Алгоритм формування звітності включає такі кроки:

1. Створення основного документа «Об'єднана звітність» у модулі SAP.
2. Автоматичне створення додатків на підставі даних заробітної плати:
 - Додаток 1 — персоніфікована інформація про доходи працівників та суми нарахованого ЄСВ;
 - Додаток 4 — відомість про суми нарахованого доходу, утриманого та сплаченого ПДФО та ВЗ (див. рис.2.8);
 - Додаток 6 — спеціальний трудовий стаж (у разі наявності).

3.Заповнення реквізиту «Ознака доходу», який підтягнуто з довідника «Види доходів ПДФО» або відповідного реквізиту документа (наприклад, для виконавчих листів) [42, с. 2–3].

4.Виконання дії «Заповнити», що автоматично формує основний документ на підставі даних із Додатку 1.

Додаток 4 - Відомості про суми нарахованого доходу, утриманого та сплаченого ПДФО та ВЗ

Номер документа: 2
Дата документа: 30.08.24
Філіал: 7 Використовуйте свій філіал
Дата звіту: 31.01.24
Рік: 2024 Квартал: 1 квартал
Вид звіту:
Вивантажити в XML Версія вивантаження: 1

1 місяць I розділ 1 місяць II розділ 1 місяць III розділ II місяць I розділ II місяць II розділ II місяць III розділ III місяць I розділ III місяць II розділ III місяць III розділ

Працювало за ТД: 4 Працювало за Ц/Д: 0
Кількість рядків (розділ I): 7 Кількість фізичних осіб (розділ I): 7
Кількість сторінок: 1

#	Тип довідника	Працівник код	Регістраційний н...	Дата прийняття ...	Дата звільнення ...	Ознака доходу	Прізвище	Ім'я	По батькові	Сума доходу нар...	Сума доходу вип...	Сума ПДФО нара...	Сума ПДФО пере...	Сума ВЗ на...
1	Виконавчий лист	0003	1236547894			111	Борщ	Елєна	Федорівна	24150,00	24150,00	0,00	0,00	0,00
2	Співробітник	1090	1236547891			101	Пітниця	Юрій	Володимирович	90'000,00	90'000,00	16'200,00	16'200,00	1'350,00
3	Співробітник	1087	1236547890			101	Серєва	Вікторія	Володимирівна	50'000,00	50'000,00	9'000,00	9'000,00	750,00
4	ФОП	0013	3214569874			157	Серєва	Вікторія	Володимирівна	100'000,00	0,00	0,00	0,00	0,00
5	Співробітник	1091	1236547892			101	Субота	Ігор	Валентинівич	100'000,00	100'000,00	18'000,00	18'000,00	1'500,00
6	Виконавчий лист	0004	1236547895			104	Суп	Фіалетта	Стефанівна	16'905,00	16'905,00	0,00	0,00	0,00
7	Співробітник	1089	1236547893			101	Четверг	Катерина	Сергієна	84'000,00	84'000,00	15'120,00	15'120,00	1'260,00

Відповідальний: vikorun

OK Скласти

Рисунок 2.8 – Додаток 4 Відомість про суми нарахованого доходу , утриманого та сплаченого ПДФО та ВЗ

5.Вивантаження готового комплексу звітів у форматі XML для подання через електронні канали зв'язку (зокрема, через систему «М.Е.Дос») [42, с. 4]. У реквізиті «Версія вивантаження» фіксується номер кожного вивантаження — це дозволяє вести контроль версій поданих файлів. Система автоматично створює комплект, що включає:

- основний звіт (J/FZ форма),
- обов'язкові додатки,
- технічні реквізити, необхідні для підпису та подання звітності у відповідних форматах.

Формування такої звітності в SAP забезпечує підприємству:

- повну відповідність структури офіційних форм;
- автоматичне наповнення на підставі облікових даних;
- мінімізацію людського фактору;
- швидке вивантаження у формати, придатні для подання до податкових органів.

Таким чином, автоматизація формування звітності є завершальним етапом податково-бухгалтерського процесу в частині обліку ПДФО, оскільки забезпечує повний цикл — від первинного нарахування до подання офіційної звітності. Це відповідає сучасним вимогам до цифровізації публічної звітності підприємств.

Проведений аналіз організації обліку ПДФО з використанням інформаційної системи SAP на підприємстві засвідчує, що автоматизація податкових і кадрово-зарплатних процесів є ключовим фактором підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами в умовах цифрової трансформації облікового середовища.

Як бачимо з дослідження модуль SAP HCM забезпечує інтегровану модель ведення обліку праці, яка охоплює персоніфікований облік працівників, облік робочого часу, нарахування заробітної плати та здійснення всіх необхідних утримань, зокрема ПДФО та військового збору. Завдяки системному налаштуванню довідників податкових параметрів, система забезпечує коректність визначення бази оподаткування та застосування ставок податку відповідно до чинного законодавства.

Автоматизована конфігурація «Параметрів розрахунку по ПДФО» та «Параметрів для відображення в обліку» забезпечує однозначний зв'язок між видами доходів працівників та рахунками бухгалтерського обліку, що мінімізує можливість технічних помилок і гарантує своєчасне формування зобов'язань перед бюджетом. Інтеграція із модулем фінансового обліку (FI) дозволяє автоматично формувати бухгалтерські проводки, що сприяє точності та прозорості облікової інформації.

Система SAP надає широкі можливості для формування регламентованої звітності, зокрема об'єднаної звітності з ПДФО та ЄСВ. Автоматичне заповнення основної форми та додатків на підставі даних кадрового і зарплатного обліку значно скорочує часові витрати, сприяє підвищенню достовірності поданої інформації та забезпечує відповідність вимогам контролюючих органів.

Таким чином, впровадження SAP сприяє підвищенню рівня управлінської аналітики завдяки можливості оперативного формування даних щодо

податкового навантаження, структури доходів та персоніфікованих показників. Це дозволяє керівництву приймати обґрунтовані управлінські рішення у сфері праці та соціально-податкових відносин.

Загалом, організація обліку ПДФО на базі SAP створює можливість функціонування цілісної, автоматизованої та нормативно узгодженої системи обліку. Водночас ефективність такої системи передбачає необхідність своєчасного оновлення локалізації програмного забезпечення, дотримання процедур внутрішнього контролю та підвищення кваліфікації персоналу. Таким чином, застосування SAP HCM та інтегрованих модулів підприємства формує підґрунтя для забезпечення високого рівня точності податкових розрахунків, підвищення фінансової дисципліни та зниження податкових ризиків в умовах сучасного економічного середовища.

2.4. Оцінка ефективності адміністрування ПДФО на ПАТ АМКР

Адміністрування податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) являє собою систему організаційно-правових та інформаційно-технологічних процедур, спрямованих на забезпечення повноти, своєчасності й достовірності податкових надходжень, передбачених законодавством. Відповідно до ПКУ, адміністрування ПДФО здійснюється у межах загальної системи адміністрування податків, яка включає реєстрацію платників, облік податкових зобов'язань, контроль за їх дотриманням, подання звітності, проведення перевірок та застосування санкцій у разі порушень [1].

Згідно зі ст. 65 ПКУ, податковий агент (у даному випадку – ПАТ АМКР, яке нараховує дохід фізичній особі) зобов'язаний:

- нарахувати, утримати та перерахувати ПДФО до бюджету під час або після виплати доходу;
- відображати відповідну інформацію в податковій звітності (форма № 1ДФ, об'єднана звітність з ЄСВ та ПДФО);
- вести облік доходів у розрізі кожного працівника;
- подавати податкові розрахунки у визначені строки [1].

Адміністрування ПДФО на рівні держави забезпечується контролюючими органами – органами ДПС, які, згідно зі ст. 19¹ ПКУ, мають повноваження:

- здійснювати податковий контроль, включаючи перевірки правильності обчислення та своєчасності сплати ПДФО;
- отримувати первинні документи для перевірки обліку доходів;
- нараховувати податкові зобов'язання у разі виявлення порушень;
- застосовувати штрафні санкції та пеню відповідно до законодавства [1].

Таким чином, ефективне адміністрування ПДФО на підприємстві передбачає не лише внутрішню облікову дисципліну, а й узгодженість із вимогами податкового регулювання, що здійснюється на державному рівні.

ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» – провідне підприємство металургійної галузі, яке характеризується великою чисельністю персоналу, складною організаційною структурою, широким спектром виплат працівникам та багаторівневою системою обліку. Сукупність цих чинників обумовлює складність процесу адміністрування ПДФО, що потребує впровадження автоматизованих підходів до податкового обліку.

Серед ключових характеристик системи адміністрування ПДФО на підприємстві доцільно виокремити:

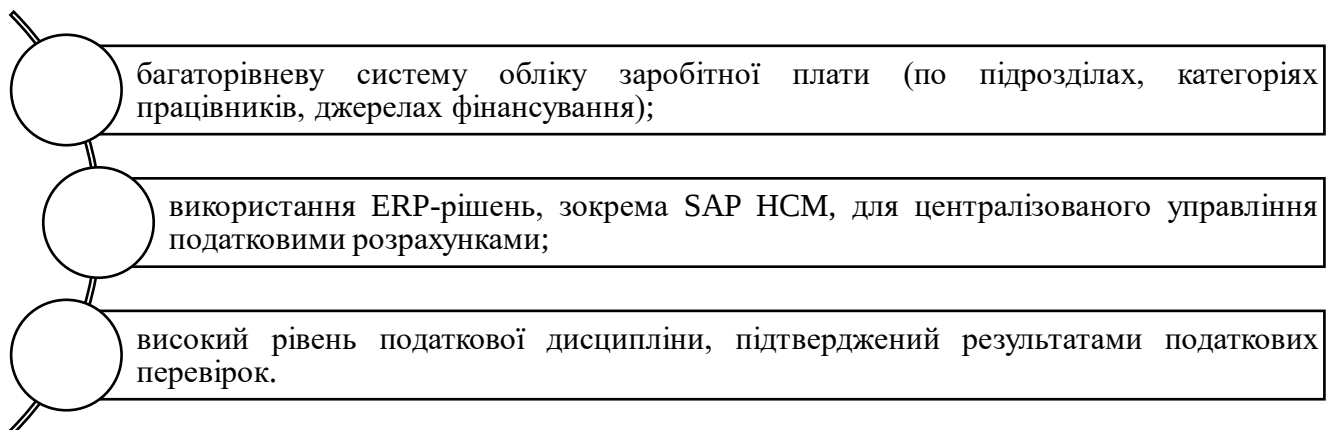

Рисунок 2.9 – Характеристика системи адміністрування ПДФО на ПАТ АМКР

У ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» організація адміністрування ПДФО базується на принципах централізації, автоматизації та нормативної відповідності. На практиці реалізація функцій податкового агента здійснюється шляхом взаємодії підрозділів кадрового обліку, департаменту оплати праці та

головної бухгалтерії. Основні процедурні етапи адміністрування податку можна представити у вигляді логічної послідовності:

Облік трудових правовідносин, що супроводжується формуванням первинної документації на основі наказів, табелів обліку робочого часу, розрахункових листів тощо.

Нарахування оплати праці та визначення бази оподаткування, з урахуванням положень ст. 164 ПКУ, яка визначає вичерпний перелік доходів, що підлягають оподаткуванню [1].

Розрахунок та утримання ПДФО і військового збору, що здійснюється в автоматизованому режимі у системі SAP згідно з налаштованими параметрами. Підприємство використовує довідники SAP, зокрема «Параметри розрахунку по ПДФО» і «Параметри для відображення в обліку», які забезпечують відповідність автоматичних розрахунків вимогам чинного законодавства. Водночас облік ведеться у розрізі аналітичних показників: видів доходів, джерел їх фінансування, структурних підрозділів.

Відображення результатів у бухгалтерському обліку. Згідно з Інструкцією № 291, розрахунки з бюджетом за ПДФО ведуться на рахунку 641 [40].

Складання та подання податкової звітності, зокрема об'єднаної звітності з ПДФО та ЄСВ, відповідно до Порядку, затвердженого наказом Мінфіну № 4 від 13.01.2015 р. [15].

Ефективне адміністрування ПДФО на підприємстві значною мірою залежить від організаційного потенціалу бухгалтерської служб. Сучасна бухгалтерія виступає не лише функціональним виконавцем податкових операцій, але й координатором інформаційних потоків, контролером облікової відповідності та суб'єктом податкового комунікаційного простору. У структурі ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» бухгалтерський департамент виконує роль центральної ланки, що поєднує

- технологічні ресурси (ERP-систему SAP);
- нормативно-правові регламенти (Податковий кодекс України, Інструкція № 291) ;

- людський капітал (фахівці з обліку й оподаткування).

Серед ключових завдань бухгалтерської служби у контексті адміністрування ПДФО слід виділити:

Рисунок 2.10 – Завдання адміністрування ПДФО на підприємстві

Крім того, бухгалтерська служба виступає ініціатором внутрішнього моніторингу адміністрування податку, запроваджуючи контрольні звіти, аудиторські тести та перехресні звірки SAP-даних з іншими обліковими системами. Така практика є не лише засобом мінімізації внутрішніх помилок, а й підготовчим етапом до зовнішніх перевірок.

У межах взаємодії з контролюючими органами, перш за все – з Державною податковою службою України, бухгалтерський підрозділ виконує обов'язки, передбачені ст. 18, 19¹, 168 та 179 ПКУ. До ключових аспектів такої взаємодії належать:

- забезпечення своєчасного подання звітності через Електронний кабінет платника;
- участь у камеральних та документальних перевірках;
- ведення листування з податковими органами у межах податкових запитів;
- коригування даних на вимогу контролюючих органів у випадках виявлення погрешності.

Протягом 2021–2023 рр. ПАТ «АМКР» [37]. демонструє стабільне зростання обсягів перерахованого ПДФО при одночасному зниженні трудовитрат на адміністрування:

Таблиця 2.7. – Аналіз кількісних показників ефективності адміністрування ПДФО на ПАТ «АМКР»

Показник	2021	2022	2023	Абс. відхилення (2023–2021)	Відносне відхилення, %
Обсяг утриманого ПДФО, млн грн	1 620	1 690	1 803	+183	+11,3 %
Частка ПДФО у доходах місцевого бюджету, %	34,5	36,8	38,0	+3,5 п.п.	+10,1 %
Кількість порушень, виявлених під час перевірок	0	0	0	–	–
Тривалість формування звітності, днів	3	2	1	–2	–66,7 %
Кількість фахівців, залучених до адміністрування, осіб	15	12	10	–5	–33,3 %

Зростання обсягів утриманого ПДФО на 11,3 % упродовж аналізованого періоду вказує на підвищення податкової спроможності підприємства, що корелює з динамікою фонду оплати праці та чисельності персоналу. Цей тренд свідчить про належне виконання функцій податкового агента та ефективну взаємодію фінансово-бухгалтерських служб.

Поступове зростання частки ПДФО в структурі доходів місцевого бюджету (+3,5 в. п.) є свідченням не лише абсолютного приросту сум сплаченого податку, а й посилення фінансової ролі підприємства у формуванні регіонального бюджету.

Скорочення трудомісткості адміністрування ПДФО на 33,3 % (зменшення кількості залучених фахівців) та значне зниження тривалості формування звітності на 66,7 % є наслідком ефективного впровадження автоматизованих рішень (ERP-система SAP), що підтверджує трансформацію підприємства до цифрової моделі обліку.

Відсутність зафіксованих порушень під час податкових перевірок упродовж трьох років засвідчує високу якість внутрішнього контролю,

дотримання законодавчих вимог та стабільність облікової політики підприємства у сфері оподаткування.

Згадана позитивна динаміка підтверджує, що ПАТ «АМКР» сформувало ефективну систему адміністрування ПДФО, яка є зразковою з погляду точності розрахунків, прозорості звітності, облікової дисципліни та відповідності чинному податковому регулюванню.

Позитивна динаміка у результатах податкових перевірок, зокрема відсутність фінансових санкцій протягом 2021–2023 рр., може вважатися емпіричним доказом високого рівня організації податкової функції на підприємстві. Цей факт підтверджується й тим, що ПАТ «АМКР» демонструє постійне зниження трудомісткості податкового адміністрування за одночасного зростання сум перерахованого ПДФО.

Дослідження практики адміністрування податку на доходи фізичних осіб на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» засвідчило, що підприємство реалізує ефективну модель виконання податкових обов'язків, яка відповідає вимогам чинного законодавства та відповідає критеріям економічності, точності й оперативності.

2.5 Шляхи удосконалення обліку та адміністрування ПДФО на підприємстві

Податок на доходи фізичних осіб залишається одним із ключових джерел наповнення місцевих бюджетів в Україні. В умовах воєнного стану роль ефективного адміністрування податку значно зростає, оскільки зниження навантаження на адміністрування дозволяє підприємствам підтримувати фінансову стабільність, не порушуючи податкової дисципліни.

Необхідність удосконалення обліку та адміністрування ПДФО зумовлена комплексом факторів: змінами у правовому полі, цифровізацією фінансово-облікових процесів, ризиками неплатежів, а також викликами, пов'язаними із забезпеченням оперативної звітності. За даними аналітичного дослідження І. Демко та І. Вагнер [46], наявні моделі адміністрування ПДФО на практиці

характеризуються високим рівнем нормативного навантаження, низьким ступенем автоматизації на малих і середніх підприємствах та залежністю від людського чинника. Це знижує ефективність виконання функцій податкового агента. Тому дослідження напрямів удосконалення механізмів обліку та адміністрування ПДФО є об'єктивною потребою для забезпечення як фіскальної ефективності, так і зменшення витрат на виконання податкових процедур.

Процес адміністрування ПДФО передбачає виконання підприємством функцій податкового агента - нарахування, утримання та перерахування податку до бюджету, а також подання відповідної звітності. Згідно з пп. 14.1.180 Податкового кодексу України, податковий агент — це особа, яка незалежно від організаційно-правової форми зобов'язана нараховувати, утримувати та сплачувати податки до бюджету від імені платника податку [1]. Правові основи адміністрування встановлені у розділі IV ПКУ, який регламентує об'єкт оподаткування, базу, ставки, пільги та строки сплати ПДФО. Водночас, нормативна база не містить чіткого визначення ефективності адміністрування — вона формується на перетині правового, бухгалтерського та інформаційного забезпечення.

У статті І. Демко та І. Вагнер [46] вказано, що воєнний стан в Україні створив низку перешкод для стабільного виконання податкових обов'язків. Зокрема, підприємства стикнулися з:

- труднощами доступу до електронних сервісів (в умовах відключень);
- складнощами в управлінні персоналом (мобілізація, переміщення, зменшення чисельності);
- частими змінами нормативного середовища (тимчасові податкові послаблення, пільги, відтермінування).

Автори наголошують, що ключовим чинником удосконалення є правове спрощення процедур обліку й адміністрування без втрати фіскальної стабільності. В науковій статті пропонуються наступні напрями оптимізації:

- 1) уніфікація форм звітності (спрощення податкового розрахунку);
- 2) відмова від дублюючих паперових документів;

- 3) адаптація електронних сервісів ДПС до умов воєнного часу;
- 4) розширення сервісу «єдиного вікна».

Крім того, І. Демко та І. Вагнер [46] підкреслюють, що удосконалення повинно мати галузеву специфіку. Наприклад аграрні, промислові та ІТ-компанії мають різні моделі оподаткування доходів персоналу, що вимагає диференційованого підходу до адміністрування. Таки дії обумовлює необхідність не лише нормативної уніфікації, а й адаптації інструментів обліку та контролю до особливостей конкретних секторів економіки. Відтак, дослідження особливостей адміністрування ПДФО на прикладі промислового підприємства має не лише прикладне, а й методологічне значення для побудови ефективної податкової політики. У цьому контексті доцільним є аналіз поточних викликів, з якими зіткнулася система адміністрування ПДФО в Україні у 2022–2024 роках. Зокрема, трансформаційні процеси, спричинені повномасштабною війною, вивели на передній план проблеми фіскальної ефективності, соціальної справедливості та цифрової адаптації, що суттєво впливають на податкову поведінку, облік доходів і дисципліну платників податків. Такий аналіз є підґрунтям для визначення векторів реформування й адаптації облікових систем на рівні підприємств.

Удосконалення адміністрування ПДФО є необхідною умовою підвищення ефективності функціонування податкової системи, особливо в умовах воєнного стану, коли загострюються фіскальні виклики і виникає потреба в мобілізації бюджетних ресурсів. З огляду на масштаб діяльності, кількість персоналу та стратегічне значення для національної економіки, досвід ПАТ «АМКР» у сфері адміністрування ПДФО заслуговує на особливу увагу як приклад галузевої практики в умовах нестабільності.

У 2022–2024 рр. в Україні істотно ускладнилося дотримання податкової дисципліни через воєнні дії, які призвели до:

- переривання облікових процесів, пов'язаних із втратою даних і переміщенням працівників;

- перегляду фіскальних пільг, зокрема тимчасового звільнення ВПО, мобілізованих осіб або підприємств на територіях бойових дій;
- нестабільності електронної звітності — через кібератаки, перебої в електропостачанні, технічні обмеження у функціонуванні порталів ДПС.

Тому, перераховані чинники зумовили потребу у перегляді систем адміністрування ПДФО на підприємстві, зокрема — у контексті цифрової трансформації та адаптації до галузевих умов.

ПАТ «АМКР» — це велике промислове підприємство, на якому працює понад 20 тис. осіб. Специфіка підприємства передбачає багатозмінний режим праці, що ускладнює розрахунок заробітної плати. На підприємстві велика кількість штатних одиниць та структурних підрозділів, що вимагає автоматизованих підходів до обліку. Праця робітників передбачає значний обсяг нарахувань премій, доплат, компенсацій, що впливає на динаміку бази оподаткування ПДФО. Галузеві особливості ПАТ АМКР вимагають високого рівня облікової точності, що забезпечується через SAP HCM.

На підставі вищезазначеного, пропонуємо, табл.2.8

Таблиця 2.8. – Напрями удосконалення адміністрування ПДФО на ПАТ «АМКР»

Напрямок удосконалення	Суть заходу
1. Підвищення цифрової стійкості	Встановлення внутрішніх серверів для резервного зберігання SAP HCM
2. Галузева адаптація ставок ПДФО	Надання пільг для металургів, що працюють у шкідливих умовах
3. Розширення інтеграції SAP	Синхронізація з ДПС для попередньо заповнених декларацій
4. Навчання фахівців з обліку та оподаткування	Підвищення кваліфікації у сфері електронної звітності ПДФО
5. Запровадження індикаторів ризику	Визначення відхилень у базі оподаткування, що свідчать про помилки

З огляду на ризики, зумовлені перебоями електропостачання, кібератаками та обмеженим доступом до хмарних ресурсів у період воєнного стану, актуальним напрямом удосконалення є побудова резервного середовища цифрового адміністрування ПДФО. На практиці це може передбачати

впровадження локальних серверів для зберігання облікової інформації в межах підприємства. Також дублювання критичних модулів SAP HCM (зокрема FI/CO та HCM Payroll) на вітчизняних дата-центрах та створення інфраструктури кіберстійкості, включно з автоматичним шифруванням облікових даних. Потрібно фахівцям розробити інструкцій з антикризового адміністрування ПДФО у випадку технічного збою систем SAP або ДПС. Запровадження вищевказаних заходів дозволить забезпечити неперервність податкової звітності, дотримання термінів перерахування ПДФО та зниження ризиків фіскальної відповідальності.

Металургійне виробництво характеризується підвищеним рівнем професійного ризику, тому справедливою є диференціація оподаткування доходів працівників шкідливих та важких виробництв. Тому на рівні держави пропоную запровадити податкові знижки для працівників, які працюють у зонах з особливими умовами, а також поширити механізми компенсаційного оподаткування, що передбачають вирахування витрат на медичне обслуговування та професійну реабілітацію. Такі заходи сприятимуть реалізації принципу податкової справедливості та забезпечать гнучкіший механізм регулювання навантаження на заробітну плату в промислових регіонах.

Ефективне адміністрування ПДФО неможливе без синхронізації облікових даних підприємства з інформаційними системами Державної податкової служби України. У цьому контексті доцільно інтегрувати SAP HCM із сервісами електронного кабінету платника податків, забезпечивши у реальному часі верифікацію персональних даних та сум податку. Потрібно автоматизувати процес попереднього заповнення об'єднаної звітності з ЄСВ та ПДФО, з урахуванням нарахованих у SAP сум. У такий спосіб буде досягнуто системну інтегрованість між підприємством і контролюючим органом, що зменшить ймовірність помилок і підвищить рівень прозорості адміністрування.

Контроль за правильністю розрахунків ПДФО повинен спиратися не лише на звітність, але й на систему внутрішнього податкового моніторингу. Пропоную

впровадити в SAP модулі, що автоматично аналізують відхилення в базі оподаткування. Крім того створити індикатори ризику, які сигналізуватимуть про нетипові зміни (наприклад, раптове зниження нарахувань ПДФО, або великі суми компенсацій). Щомісячно формувати аналітичні звіти для керівництва, що дозволить своєчасно виявляти проблеми в адмініструванні.

Людський чинник залишається одним із ключових бар'єрів ефективного адміністрування. Багато помилок у податковій звітності пов'язано з недостатнім рівнем технічної підготовки фахівців, що працюють у бухгалтерських службах промислових підприємств. У цьому контексті ПАТ «АМКР» пропонує проводити регулярні тренінги з адміністрування ПДФО у SAP, а також ввести внутрішню сертифікацію бухгалтерів щодо ведення обліку податків. Такі заходи сприятимуть формуванню фахової компетентності бухгалтерів як ключових суб'єктів адміністрування податків.

Всі запропоновані заходи надають змогу впровадити елементи активного податкового контролю, які стануть основою для запобігання штрафам та зменшення податкових ризиків.

Удосконалення системи адміністрування ПДФО на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» вимагає інтеграції цифрових технологій (зокрема SAP), врахування галузевих потреб та адаптації до нових викликів, спричинених воєнним станом. Оптимізація процесів має відбуватись не лише на рівні технічної реалізації, а й у площині правового забезпечення, кадрової політики й податкової культури. Позитивний досвід ПАТ «АМКР» може слугувати прикладом для масштабування таких рішень в інших промислових секторах України.

У другому розділі розглянуто методичні аспекти організації обліку та адміністрування ПДФО на прикладі ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» як провідного промислового підприємства України. Аналіз засвідчив, що на підприємстві сформована ефективна система податкового обліку, яка базується на функціоналі SAP HCM та забезпечує своєчасне нарахування, утримання та перерахування ПДФО.

Разом із тим, дослідження виявило низку проблемних аспектів. Зокрема, нормативна нестабільність, обмежена уніфікація податкових пільг, фрагментарність законодавчої бази та низький рівень інтеграції з електронними сервісами ДПС ускладнюють процес адміністрування. У воєнний період додатковими бар'єрами виступають перебої в ІТ-інфраструктурі, обмежений доступ до електронних ресурсів та нестача кваліфікованих кадрів.

Крім того, єдина ставка ПДФО на рівні 18 % не враховує соціальної диференціації платників, що викликає дискусії щодо податкової справедливості. Пільги та знижки часто залишаються недоступними через складність оформлення та низький рівень податкової культури.

Серед ключових напрямів удосконалення — подальша цифровізація обліку, інтеграція SAP HCM із сервісами ДПС, оптимізація податкових процедур для самозайнятих, а також підвищення кваліфікації бухгалтерського персоналу. Важливим є також запровадження елементів прогресивного оподаткування з метою забезпечення соціальної справедливості.

Таким чином, удосконалення системи обліку й адміністрування ПДФО на рівні підприємства повинно відбуватися в синергії технологічних, правових і кадрових рішень, спрямованих на підвищення ефективності податкової політики в умовах трансформаційної економіки.

ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження досягнуто мети роботи — сформовано цілісне уявлення про методичні засади обліку та адміністрування ПДФО на промисловому підприємстві в умовах сучасних економічних трансформацій. Визначено, що ефективність системи адміністрування ПДФО багато в чому залежить від гармонізації нормативної бази, рівня цифрової зрілості облікових процесів і професійної компетенції бухгалтерських служб.

У першому розділі було розглянуто фундаментальні теоретичні підходи до адміністрування податку на доходи фізичних осіб у контексті податкової системи України. Аналіз свідчить про те, що ПДФО, як один із ключових джерел наповнення зведеного бюджету, має вагоме значення не лише у фінансовому, а й у соціально-економічному аспектах. Було доведено, що чинна модель пропорційного оподаткування (ставка 18%) хоча й спрощує адміністрування, водночас обмежує можливості соціального перерозподілу та не враховує рівень платоспроможності громадян. Порівняльний аналіз із досвідом країн ЄС, США, Польщі, Німеччини та Швеції продемонстрував ефективність прогресивного оподаткування, автоматизованої податкової звітності, а також запровадження податкових пільг, знижок та вирахувань для соціально вразливих категорій платників [22; 24]. Увагу було зосереджено на наявних викликах: фрагментарність нормативно-правового регулювання, низький рівень цифровізації податкових сервісів, обмеженість механізмів соціального коригування та домінування тіньової економіки. З урахуванням зазначених проблем, окреслено напрями удосконалення адміністрування ПДФО, зокрема: впровадження прогресивної шкали, посилення автоматизації обліку, цифрову інтеграцію роботодавців і податкових органів та модернізацію податкової політики з урахуванням соціальної справедливості.

У другому розділі зосереджено увагу на емпіричному дослідженні обліку та адміністрування ПДФО в умовах великого промислового підприємства — ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг». Проаналізовано організацію бухгалтерського обліку податку, використання SAP HCM у процесах автоматизації, проблеми

формування податкової звітності та ефективність адміністрування в умовах воєнного стану.

На основі аналізу встановлено, що підприємство ефективно інтегрувало сучасну ERP-систему SAP HCM для автоматизованого розрахунку та обліку заробітної плати і ПДФО. Модулі «Параметри розрахунку ПДФО» та «Параметри для відображення в обліку» дозволяють забезпечити достовірність даних, оперативність їх обробки та зниження трудомісткості бухгалтерських процедур.

Проте результати дослідження також виявили наявність низки бар'єрів: нестабільність нормативної бази в умовах воєнного стану; фрагментарність правового регулювання; недосконалість взаємодії податкового агента з контролюючими органами; складність електронної звітності; та недостатнє охоплення соціальними пільгами малозабезпечених верств працівників.

Проведений аналіз кількісних показників підприємства засвідчив позитивну динаміку: упродовж 2021–2023 років обсяги перерахованого ПДФО зростали, водночас витрати на адміністрування знижувались, що свідчить про підвищення продуктивності автоматизованих облікових рішень.

Запропоновано комплекс заходів для удосконалення обліку й адміністрування ПДФО, серед яких: впровадження прогресивної шкали оподаткування, запровадження єдиної електронної бази доходів, оптимізація податкових пільг, цифровізація звітності та посилення контролю за неформальними доходами. Окремо підкреслено необхідність кадрового та інформаційного супроводу — підвищення кваліфікації персоналу та інтеграція з електронними сервісами ДПС.

Таким чином, результати дослідження підтверджують доцільність системного перегляду концепції адміністрування ПДФО на рівні підприємства та держави. Удосконалення податкової політики в умовах трансформаційної економіки має враховувати не лише фінансові цілі, але й принципи соціальної справедливості, прозорості та податкової рівноваги. Практичні результати цієї роботи можуть бути використані як у внутрішньому плануванні підприємства, так і в процесі розробки державної податкової стратегії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // Верховна Рада України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Безкровний О. В., Дорошенко О. О. Становлення та розвиток прибуткового оподаткування фізичних осіб // Економіка та суспільство. 2018. № 15. С. 3–7. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/70> (дата звернення: 07.11.2025).
3. Гордєєва-Герасимова Л., Крайняк А. Особливості оподаткування доходів фізичних осіб // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2022. – № 5(1). – С. 113–119. DOI: 10.31891/2307-5740-2022-310-5(1)-18
4. Дутова Н. В., Лесік Є. С. Оподаткування доходів фізичних осіб в Україні: проблеми та вдосконалення на базі досвіду зарубіжних країн // Економіка і організація управління. – 2019. – № 1 (33). – С. 43–47. DOI: 10.31558/2307-2318.2019.1.5
5. Семенець І. В. Адміністрування ПДФО в умовах податкових трансформацій: правовий аспект // Податкове право. – 2022. – № 4(8). – С. 67–74.
6. Костяна О. В. Соціальні аспекти оподаткування доходів громадян: сучасні виклики // Фінанси України. – 2022. – № 12. – С. 48–55.
7. Костяна О. В. Реалізація принципу соціальної справедливості при оподаткуванні доходів фізичних осіб в Україні // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2019. – № 4(31). – С. 305–312. – DOI: 10.18371/fcaptr.v4i31.190998
8. Мартинюк І. В. Податок на доходи фізичних осіб: фіскальні та соціальні аспекти // Економіка та суспільство. – 2023. – Вип. 56. – С. 240–244. – DOI: 10.32782/2524-0072/2023-56-60
9. Міністерство фінансів України. Звіти про виконання бюджету за 2021–2024 роки URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/>

10. Міністерство фінансів України. Кожна дев'ята гривня бюджету – від ПДФО та військового збору // Новини Мінфіну. – 2024. – URL: <https://mof.gov.ua>
11. Асоціація міст України. 64% ПДФО залишається в громадах — Уряд підтримав місцеве самоврядування – 2023. URL: <https://auc.org.ua/novyna/64-pdfo-zalyshatsya-v-gromadah>
12. Штефан Л. Б., Ткач Д. О. Регулююча роль податкових пільг при оподаткуванні доходів фізичних осіб // Гроші, фінанси і кредит. – 2016. – № 2. – С. 112–118. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/2_ukr/114.pdf
13. Petrenko Y., Kurochkin A. Personal income tax as a tool for implementing state social policy. Investment Management and Financial Innovations. – 2021. – Vol. 18(4). – P. 193–205. DOI: 10.21511/imfi.18(4).2021.15
14. Офіційний сайт Державної податкової служби України – URL: <https://tax.gov.ua> – Статистика сплати ПДФО, 2023
15. Про затвердження форми Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску і Порядку заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 13.01.2015 № 4 (у редакції чинній на 2025 рік) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-15#Text>
16. Про затвердження форми податкової декларації про майновий стан і доходи: наказ Міністерства фінансів України від 02.10.2015 № 859 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1298-15>
17. Державна податкова служба України. Офіційна інформація про кількість декларацій на податкову знижку URL: <https://tax.gov.ua>
18. Federal Ministry of Finance Germany. Taxation in Germany. – URL: <https://www.bundesfinanzministerium.de>

19. Swedish Tax Agency (Skatteverket). Annual Report 2022. – URL: <https://www.skatteverket.se>
20. Internal Revenue Service. IRS Tax Guide 2023. – URL: <https://www.irs.gov>
21. Ministry of Finance of Poland. Twój e-PIT – URL: <https://www.podatki.gov.pl>
22. Помулева В. М. Соціальні аспекти податку на доходи фізичних осіб: світовий та вітчизняний досвід // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 18. – С. 354–356.
23. Артюх О. В., Матвійчук Ю. Ю. Актуальні проблеми оподаткування доходів фізичних осіб: національний та міжнародний досвід // Вісник ХНТУ. – 2022. – № 3(82). – С. 83–85.
24. Данилишин В. І., Синиця С. М. Напрями реформування податку на доходи фізичних осіб // Економіка та суспільство. – 2021. – № 27. – С. 89–93. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-13>
25. . АрселорМіттал Кривий Ріг. Історія підприємства URL: <https://ukraine.arcelormittal.com/pro-nas/istoriya-pidpryyemstva/>
26. АрселорМіттал Кривий Ріг. Інформація для акціонерів та стейкхолдерів URL: <https://ukraine.arcelormittal.com/corporate-responsibility/informatsiia-dlia-aktsioneriv-ta-steykkholderiv/>
27. ArcelorMittal. Company overview URL: <https://corporate.arcelormittal.com/>
28. АрселорМіттал Кривий Ріг. Менеджмент URL: <https://ukraine.arcelormittal.com/pro-nas/nash-menedzhment/>
29. АрселорМіттал Кривий Ріг. Звіт про діяльність, 2022. URL: <https://ukraine.arcelormittal.com/wp-content/uploads/2023/12/zvit-pro-upravlinnya-2022.pdf>
30. АрселорМіттал Кривий Ріг. Експортна діяльність URL: <https://ukraine.arcelormittal.com/customers-suppliers>

31. АрселорМіттал Кривий Ріг. Річний звіт за 2023 рік URL: <https://krr-ec-cdn02.azureedge.net/www-static/2025/09/Richnyy-zvit-AMKR-za-2023-rik.pdf>
32. ArcelorMittal. Consolidated Financial Statements 2024: URL: <https://corporate.arcelormittal.com/media/if0baqyg/annual-report-2024.pdf>
33. Серединська В. М., Загородна О. М., Федорович Р. В. Економічний аналіз: навчальний посібник / за ред. Р. В. Федоровича. – Тернопіль : Видавництво Астон, 2010. – 272 с. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/458/1/Економічний%20аналіз.pdf>
34. Дропа Я. Б. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / Я. Б. Дропа. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. – 238 с. – ISBN 978-617-10-0823-6.
35. Отенко І. П., Азаренков Г. Ф., Іващенко Г. А. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 156 с. – ISBN 978-966-676-601-7.
36. Череп А. В., Гамова О. В., Козачок І. А. Фінансовий аналіз: навчальний посібник (рекомендовано МОН України). – Київ : «Новий світ-2000», 2025. – 342 с. – ISBN 978-966-418-231-4. URL: mybook.biz.ua
37. ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг». Офіційний сайт. – URL: <https://ukraine.arcelormittal.com.ua>
38. Атамас П.Й. Фінансовий облік: навчальний посібник / Атамас П.Й. – К. : Центр учбової літератури, 2019. – 356 с.
39. Верига Ю., Гладких Т., Орищенко М. Фінансовий облік: навчальний посібник / Ю. Верига, Т. Гладких, М. Орищенко. – К. : Центр учбової літератури, 2019. – 438 с.
40. Міністерство фінансів України. Наказ №291 від 30.11.1999 р. «Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій».
41. SAP. What is SAP Human Resources (SAP HR) URL:<https://www.sap.com/ukraine/products/hcm/what-is-sap-hr.html>.
42. Тема 4. Огляд основних довідників заробітної плати. Методичні матеріали. – 2023. – 16 с.

43. SAP Help Portal. HCM Local Version for Ukraine – Payroll & Posting Schema Configuration URL: <https://help.sap.com>.
44. SBCG. Виклики в реалізації SAP для українського ринку URL: <https://www.sbcg.com.ua/en/vyklyky-v-realisatsii-sap>.
45. Тема 11. Об'єднана звітність ЄСВ. Методичні матеріали. – 2023. – 6 с. –.
46. Демко І., Вагнер І. Адміністрування податків із заробітної плати: проблеми та перспективи оптимізації. *Via Economica*, 2025, с. 41–49. DOI: 10.32782/2786-8559/2025-10-6.
47. Шепелюк В.А, Данильченко Ю.В. Проблеми адміністрування ПДФО та шляхи оптимізації в умовах воєнного стану. *Сучасні перспективи розвитку обліку, фінансів, економіки, управління, права та інженерії : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (3 грудня 2025 р., м. Запоріжжя) / за ред. Макаренка А. П., Меліхової Т. О. Запорізький національний університет. Запоріжжя: ЗНУ, 2025, с.*